

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

2011 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Selvitys Green Office -ympäristöpalvelun soveltuvuudesta
Leppävaaran Laureaan

Ahopelto, Olli
Vuorio, Olli
Palvelujen tuottaminen ja
johtaminen
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2011

Ahopelto, Olli
Vuorio, Olli

Selvitys Green Office -ympäristöpalvelun soveltuvuudesta Leppävaaran Laureaan

Vuosi	2011	Sivumäärä	42
-------	------	-----------	----

Jatkuvasti kiristyvän ympäristölainsäädännön sekä sidosryhmien vaatimusten seurauksena yritykset ja organisaatiot joutuvat kiinnittämään entistä enemmän huomiota oman toimintansa ympäristövaikutuksiin. Ympäristötoiminnasta on tullut entistä systemaattisempaa ja tavoitehakisempaa, mikä ilmenee erilaisten ympäristöjärjestelmien jatkuvana kehittämisenä. WWF Suomi on kehittänyt toimistoille tarkoitetun Green Office -ympäristöpalvelun, jonka tavoitteena on kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ja toimiston ekologisen jalanjäljen pienentäminen. Laurea-ammattikorkeakoulun toimipiste Espoon Leppävaarassa pyrkii kehittämään omaa ympäristötoimintaansa ja harkitsee liittymistä mukaan Green Office -verkostoon. Maksullisen Green Office -ympäristöpalvelun toimivuutta käytännössä on kuitenkin vaikea arvioida ennen yhteistyösopimuksen allekirjoitusta WWF Suomen kanssa.

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää WWF Suomen Green Office -ympäristöpalvelun soveltuvuutta Leppävaaran Laureaan. Soveltuvuuden arvioimiseksi selvitimme Green Office -organisaatioiden edustajien näkemyksiä ja kokemuksia Green Officen toimivuudesta. Selvityksen tarkoituksena on auttaa Leppävaaran Laureaa sen ympäristötoiminnan kehittämisessä. Opinnäytetyö tehtiin Leppävaaran Laurealta saadun toimeksiannon pohjalta.

Työn teoriaosuus koostuu ympäristöasioiden hallinnasta ja kehittämisestä yrityksissä sekä toimistojen ympäristövaikutuksista. Selvitystyö tehtiin haastatteleamalla viittä Green Office -verkostoon kuuluvan organisaation ympäristövastaavaa. Selvityksen tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelut koostuivat seitsemästä eri teema-alueesta, jotka valittiin tutkimusongelmaan pohjautuen. Haastattelujen tulosten perusteella Green Office -toiminta on hyvin organisaatiokohtaista. Kaikki haastattelemamme organisaatiot pystyivät vaikuttamaan ympäristötoimintansa painopistealueisiin. Organisaatioiden sisällä tehdyillä muutoksilla pyrittiin pääasiassa vähentämään energian-, veden- ja paperinkulutusta. Kukaan vastaajista ei kokenut, että Green Office -toiminta olisi liian haasteellista. Vastaajat painottivat myös, että Green Office -ympäristöpalvelun hyödyt ovat enemmän imagollisia kuin taloudellisia. Haastattelujen perusteella ympäristötoiminnan kehittäminen on kuitenkin mahdollista ilman WWF Suomen kaltaista yhteistyökumppania.

Selvitystyömme perusteella Green Office -ympäristöpalvelu soveltuisi myös Leppävaaran Laureaan. Ympäristötoimintaa olisi kuitenkin mahdollista parantaa Leppävaaran toimipisteessä ilman yhteistyökumppania, mutta tällöin imagollinen hyöty olisi pienempi. Pelkistä taloudellisista syistä Leppävaaran Laurean ei kannata lähteä mukaan Green Office -toimintaan.

Ahopelto, Olli
Vuorio, Olli

Suitability of Green Office Environmental Service for Laurea Leppävaara

Year	2011	Pages	42
------	------	-------	----

The ceaselessly tightening environmental legislation and the requirements of interest groups for sustainability are causing organisations to observe their environmental impact more carefully. At the moment environmental activities have become an even more ordered and objective-oriented procedure which has generated significant progress for the field of environmental management. WWF Finland is a creator and service provider of environmental service especially designed for offices. The environmental service is called the Green Office and its principal aim is to reduce workplaces' burden on the environment.

Laurea University of Applied Sciences wants to be a part of sustainability by respecting green values in its core business. In consequence Laurea University of Applied Sciences' campus in Leppävaara is interested in being a part of the Green Office -network. Before signing a co-operation agreement with WWF Finland there was only a limited amount of information available concerning functionality and requirements of the service. The low amount of information offered by WWF Finland about the Green Office environmental service made the whole process ambiguous from Laurea Leppävaara's point of view.

This thesis was commissioned by Laurea Leppävaara and this thesis is qualitative. The purpose of the thesis was to investigate whether or not the Green Office environmental service is a suitable solution for Laurea Leppävaara's environmental performance. This thesis is limited to a suitability study of the Green Office environmental service and it does not contain the actual improvement of environmental issues on Leppävaara Campus. The theoretical section of the thesis includes theory concerning environmental management and development. Theme interviews were carried out in five different organizations, which all were members of the Green Office network. The results were analyzed and based on the results it can be validated that the Green Office environmental service is suitable for Laurea Leppävaara and that the main benefits would lay in the field of image. The results of this thesis may provide valuable background information for those who complete the Green Office process if Laurea decides to do so. In case Laurea Leppävaara chooses not to apply for the Green Office this thesis can still be utilised to improve Laurea Leppävaara's environmental efficiency and performance.

Key words Green Office environmental service, theme interview, qualitative

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Työn tausta, toimeksianto ja rajaus	6
1.2	Tarkoitus ja tavoitteet	7
1.3	Tutkimusmenetelmän valinta	8
1.4	Työn teoreettinen viitekehys	8
1.4.1	Opinnäytetyön teoriapohja	8
1.4.2	Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet	9
2	Toimeksiantaja Leppävaaran Laurea	12
3	WWF Suomi	13
3.1	WWF:n Green Office	13
3.2	Sopimus ja kustannukset	14
4	Ympäristöasioiden hallinta ja kehittäminen yrityksissä	15
4.1	Ympäristölainsäädäntö yleisesti Suomessa	16
4.2	Energiatehokkuuden ja jäteasioiden lainsäädännöstä	17
5	Yksittäisen toimiston vaikutus ympäristöön	18
5.1	Tilojen lämmitys sekä viilennys	19
5.2	Opetus- ja toimistotilojen laitteisto	20
5.3	Toimipisteen valaistus	22
6	Aineistonkeruun suunnittelu	23
6.1	Aineistonkeruumenetelmän valinta	23
6.2	Haastattelukohteet	24
6.3	Teema-alueet	26
6.4	Haastattelutilanteen suunnittelu	27
6.5	Toteutus	27
7	Teemahaastattelujen tulokset teemoittain	28
7.1	Teema 1: Motiivit Green Office -ympäristösertifikaatin hakemiselle	29
7.2	Teema 2: Muutokset Green Office -ympäristösertifikaatin saamiseksi	29
7.3	Teema 3: Indikaattorit	30
7.4	Teema 4: Green Office -ympäristöpalvelun ylläpito ja jatkuva parantaminen	31
7.5	Teema 5: Saavutetut hyödyt suhteessa ympäristöpalvelun kustannuksiin	32
7.6	Teema 6: Green Office -ympäristöpalvelun haasteellisuus	32
7.7	Teema 7: Yhteistyö WWF Suomen kanssa	33
8	Luotettavuuden arviointi	34
9	Tulosten tarkastelu Leppävaaran Laurean kannalta	35
10	Yhteenveto	37
	Lähteet	40
	Taulukot	42

1 Johdanto

Ympäristöasioista on tullut globaali puheenaihe ja median vaikutuksesta niihin törmää jatkuvasti. Kotimaassa käytävät ydinvoimakeskustelut tai kansainväliset ympäristökatastrofit ovat näkyvin osa tätä. Näkyvyys mediassa on osaltaan lisännyt kaikenkokoisten yritysten ja organisaatioiden kiinnostusta omaan ympäristötoimintaansa. Yritysten 1960- ja 70-lukujen ympäristötoiminta oli erilaista kuin 2000-luvulla. Alussa yritysten ympäristötoiminta oli vastahakoista lainsäädännön noudattamista. Jatkuvasti kiristyvän ympäristölainsäädännön sekä sidosryhmien vaatimusten seurauksena yritykset joutuivat kuitenkin kiinnittämään entistä enemmän huomiota toimintansa ympäristövaikutuksiin. Yritysten ympäristötoiminnasta on tullut systemaattisempaa ja ympäristöjohtaminen on vakiintunut jo olennaiseksi osaksi yritysten liiketoimintaa.

Ympäristöjärjestelmät ovat organisaatioiden ympäristöasioiden hallintaan tarkoitettuja johtamistyökaluja. Niiden avulla organisaatio huomioi ympäristövaikutukset järjestelmällisesti kaikessa toiminnassaan. Toimivan ympäristöjärjestelmän avulla organisaatio voi tunnistaa ja vähentää haitallisia ympäristövaikutuksia sekä säästää kustannuksia. (Ympäristöministeriö: Ympäristöjärjestelmät ja -johtaminen.) Ympäristöasioista huolehtiminen ei rajoitu vain liikemaailmaan, vaan se koskee kaikkia yhteiskunnan eri toimijoita. Laurea-ammattikorkeakoulu haluaa omalta osaltaan toimia kestävän kehityksen mukaisesti, minkä vuoksi se pyrkii kehittämään ympäristötoimintaansa ja tavoittelemaan sillä imagollista hyötyä.

WWF Suomi on kehittänyt toimistoille tarkoitetun Green Office -ympäristöpalvelun. Leppävaaran Laurea on kiinnostunut kyseisestä ympäristöpalvelusta, mutta tarvitsee lisää tietoa sen käytännön toiminnasta. Green Office -ympäristöpalvelun toiminnasta ei ole Leppävaaran Laurean näkökulmasta saatavilla tarpeeksi tietoa ennen yhteistyösopimuksen allekirjoitusta WWF Suomen kanssa. Siksi saimme toimeksiannon selvittää Green Office -ympäristöpalvelun toimintaa käytännössä ja arvioida soveltuvuutta Leppävaaran Laureaan. Soveltuvuuden selvittämiseksi haastattelimme Green Office -organisaatioiden edustajia. Selvityksen tarkoituksena oli auttaa Leppävaaran Laureaa ympäristötoiminnan kehittämisessä.

1.1 Työn tausta, toimeksianto ja rajaus

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli kiinnostuksemme yritysten ja organisaatioiden ympäristötoimintaa kohtaan. Syksyllä 2009 opinnäytetyö-opintojaksolla esiteltiin mahdollisia opinnäytetyöaiheita. Yhtenä aiheena oli ympäristötoiminnan kehittäminen Leppävaaran Laureassa. Kehittämispäällikkö Krista Keränen kertoi toimistoille suunnatusta Green Office -

ympäristöpalvelusta, joka mahdollisesti sopisi Leppävaaran Laureaan. Selvitimme kyseisen ympäristöpalvelun toimintaa Internetistä löytyvän informaation avulla. Syksyllä 2009 kävimme WWF Suomen järjestämässä Green Office -esittelytilaisuudessa. Alustavan tutkimuksen jälkeen päätimme tehdä opinnäytetyömme Green Office -ympäristöpalvelun soveltuvuudesta Leppävaaran Laureaan. Opinnäytetyömme on rajattu selvitystyöksi ja ympäristötoiminnan kehittäminen jää toimeksiantajan harkittavaksi. Opinnäytetyömme toimeksiantaja oli Laurea-ammattikorkeakoulun Leppävaaran toimipiste. Toimeksianto koostui Leppävaaran Laurean kannalta tärkeistä kysymyksistä, joihin haimme vastauksia kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen.

Toimeksiantona oli selvittää vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- Voidaanko Green Officea hakea Leppävaaran Laureaan?
- Mitkä ovat Green Officen hyödyt?
- Mitä se edellyttää Laurealta? Mihin Laurea sitoutuu?
- Onko Green Officea mahdollista ylläpitää, koska se vaatii jatkuvaa parantamista ja Leppävaaran Laurean kiinteistön omistaa Espoon kaupunki.

Toimeksiantajan kanssa sovittiin, että selvitämme mitä Green Office edellyttää Leppävaaran Laurealta. Sen jälkeen Leppävaaran Laureassa selvitetään onko siihen edellytyksiä.

1.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme päätavoitteena oli selvittää Green Office -ympäristöpalvelun soveltuvuus Leppävaaran Laureaan. Tarkoituksenamme oli vastata Leppävaaran Laurealta saatuun toimeksiantoon. Tavoitteenamme oli haastatella Green Office -toimistojen ympäristövastaavia heidän Green Office -toiminnasta. Haastattelujen tarkoituksena oli selvittää ympäristöpalvelun käytännön toimintaa Green Office -vastaavien näkökulmasta.

Toimeksiantajallamme ei ollut tarpeeksi tietoa Green Office -ympäristöpalvelusta joka vaikeutti toimeksiannon määrittelemistä. Siksi päätimme varsinaisen toimeksiannon lisäksi selvittää seuraavat Leppävaaran Laurean kannalta merkittävät Green Office -ympäristöpalvelua koskevat asiat:

- Green Office -ympäristötoiminnan haasteet
- Green Office -ympäristöpalvelun käytännön vaatimukset
- Green Office -toiminnassa käytettävät indikaattorit
- WWF Suomi yhteistyökumppanina
- Henkilökunnan suhtautuminen ympäristötoiminnan kehittämiseen

Selvitystyömme tulosten on tarkoituksena olla apuna Leppävaaran Laurealle jatkossa, kun ympäristötoiminnan virallistamista harkitaan. Jos Leppävaaran Laurean päättää kehittää ympäristötoimintaansa ilman yhteistyökumppania, tarjoaa selvitystyömme hyödyllistä tietoa ja ideoita toimiston ympäristötoiminnan kehittämiseksi.

Tavoitteenamme oli myös syventää omaa osaamistamme ympäristötoiminnan hallinnassa ja kehittämisessä. Pyrimme kehittämään tutkimuksellista osaamistamme perehtymällä laajaan teoriapohjaan ja hyödyntämällä sitä opinnäytetyössämme.

1.3 Tutkimusmenetelmän valinta

Aaltola & Valli (2010, 21) toteavat menetelmien valinnasta, että ”kvalitatiivinen tutkimus saattaa olla oikea ratkaisu silloin, kun olet tekemässä esitutkimusta tai -selvitystä johonkin suurempaan hankkeeseen.” Vilka (2005, 47) jatkaa, että selvityksessä tavoitteena on selittää, selostaa tai kuvata tutkimusaineiston avulla, millainen jokin asia on, mitä tehtiin tai miten jokin asia tehtiin. Kvalitatiivisen tutkimuksen yhtenä tavoitteena on usein nostaa esiin ja tunnustaa tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omia tulkintoja. (Aaltola & Valli 2010, 21.) Vilkan (2005, 97) mukaan ”laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen.”

Opinnäytetyömme on luonteeltaan kvalitatiivinen johtuen tutkimusongelmasta, johon sillä pyritään vastaamaan. Opinnäytetyössämme on tarkoituksena selvittää ihmisten kokemusten avulla Green Office -ympäristöpalvelun toimivuutta käytännössä.

1.4 Työn teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa tarkastelemme opinnäytetyömme teoreettisesta viitekehyksestä. Olemme jaotelleet teoreettisen viitekehyksemme kahteen osaan, jotka ovat opinnäytetyömme teoriapohja ja sen keskeisimmät käsitteet. Teoreettisella viitekehyksellä tarkoitetaan yleisesti tutkimusilmiöön keskeisesti liittyvän tutkimuksen tarkempaa esittelyä, jossa selvennetään millaisten lähestymistapojen, mallien, teorioiden ja paradigmojen avulla tutkija lähestyy valitsemaansa tutkimuskohdetta. (Willberg 2009.) Teoreettinen viitekehys sisältää myös keskeisimpien käsitteiden tarkemman esittelyn. Vilka (2005, 60) toteaa asianmukaisen teoreettisen viitekehyksen sisältävän lähdekirjallisuuteen pohjautuvaa ja viitattua yksityiskohtaisempaa teorian esittelyä. Teoreettinen viitekehys kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteiden mukaisesti pitää sisällään myös perusteet sille, miksi valittua tutkimusongelmaa alun perin alettiin tutkia juuri tietystä viitekehyksestä ja juuri tiettyjä käsitteitä käyttämällä. Lähdekirjallisuuteen viitaten on tutkijan teoreettisessa viitekehyksessä kyettävä perustelemaan valitsemansa tutkimusmenetelmät, tutkimusaineisto sekä tutkimusaineiston keräystapa. (Vilka 2005, 60.)

1.4.1 Opinnäytetyön teoriapohja

Opinnäytetyössämme käytetty lähdekirjallisuus voidaan jaotella kahteen kategoriaan, tutkimuskirjallisuuteen sekä ympäristöasioita käsittelevään kirjallisuuteen. Sähköiset lähteet

ja valmiit opinnäytetyöt, jotka keskittyvät ympäristöasioihin osoittautuivat myös arvokkaaksi materiaaliksi. Esimerkiksi ympäristöjärjestelmien luominen osaksi yritysten ympäristöpolitiikkaa on luonut tilanteen, jossa tutkimuksia ja aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä on saatavilla entistä runsaammin. Ympäristöministeriön kotisivut, valtion säädöstietopankki FINLEX ja kuntatiedon keskus tarjosivat runsaasti informaatiota.

Opinnäytetyömme kannalta hyvin tärkeänä lähteenä pidämme Green Office -organisaatioiden edustajien teemahaastatteluja. Teemahaastattelujen kohdeyritykset ja organisaatiot pyritään valitsemaan erilaisista toimialoista, minkä vuoksi uskomme saavamme informaatiota useasta eri yritysmaailman alueesta.

1.4.2 Opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet

Tässä luvussa esittelemme opinnäytetyössämme esiintyviä ympäristökäsitteitä. Pyrimme käsitteiden avauksella helpottamaan ympäristökeskeisyyden ymmärtämistä opinnäytetyössämme. Keskeisimmät työmme käsitteet ovat energiatehokkuus, ekotehokkuus, ympäristöjärjestelmät, yhteiskuntavastuu sekä kestävä kehitys.

Energiatehokkuuden käsitettä käytetään useissa yhteyksissä ja sen määritelmä vaihtelee alasta tai kohteesta riippuen. Yritys-Suomen (2009) mukaan ”energiatehokkuus tarkoittaa sitä, että jokin tavara tai palvelu voidaan tuottaa kohteessa mahdollisimman pienellä energiankäytöllä. Energiatehokkuuden parantaminen on sitä, että tavara tai palvelu voidaan tuottaa pienemmällä energiankulutuksella kuin aikaisemmin.” Energiatehokkuuden parantaminen on järkevää yritysten ja yhteisöjen kannalta, koska se tuo usein taloudellista hyötyä samalla kun päästöt ympäristöön vähenevät (Ympäristöministeriö: Energiatehokkuus).

Energiatehokkailla rakennuksilla ja matalaenergiarakennuksilla tarkoitetaan kokonaisuuksia, joiden energiansäästöön liittyvä tavoite on minimoida ulkopuolelta tulevan maksullisen energian määrä. Matalaenergia- ja energiatehokkaiden rakennusten käytännöllinen tavoite on saavuttaa maksimaalinen energiatehokkuuteen liittyvä hyöty käyttämällä mahdollisimman pientä energiaan liittyvää investointia. (Halme, Nieminen, Nykänen, Sarvaranta & Savonen 2005, 10 - 11.) VTT (Valtion Teknillinen Tutkimuskeskus) määrittää matalaenergia- sekä energiatehokkaat rakennukset kokonaisuuksiksi, joissa prioriteettina on saavuttaa viidenkymmenen prosentin vähennys lämmitykseen suunnatusta energiankäytöstä rakennuksissa, jotka on rakennettu Suomen rakennusmääräyskokoelman mukaisesti. Toissijaisena tavoitteena on pyrkiä käyttämään energiatehokkaita laitteita ja valaistusta sekä oikein mitoitettuja taloteknisiä ratkaisuja, jotta rakennuksen sähkönkulutuksen määrää voidaan vähentää. (Halme ym. 2005, 10 - 11.)

Ekotehokkuus käsitteenä merkitsee operatiivisen tason toimintaa, jonka tarkoituksena ympäristön kannalta on tuottaa entistä suurempi määrä hyvinvointia sekä palveluita käyttäen niiden tuottamiseen entistä pienempi määrä luonnon omia resursseja. Käsitteen avaaminen astetta selkeämmäksi tapahtuu ajattelemalla valmiita tuotteita, palveluita tai muita konkreettisia hyötyjä tavalla, jossa tarkastellaan luonnonvarojen käytön määrää ja tehokkuutta suhteessa valmiiseen hyötyä tuottavaan palveluun tai tuotteeseen. Mainittu suhde kuvaakin ympäristöön kohdistuvan kuormituksen eli panoksen ja esimerkiksi tuotteesta saatavan hyödyn eli arvon suhdetta toisiinsa. (Huovila, Häkkinen, Koskela, Leivonen, Pylkkö, Seppälä, Tattari & Vares 2002, 8 - 9.) Jotta ekotehokkuuden sisältämät ominaisuudet voidaan saavuttaa, on kyettävä tarjoamaan tuotteita ja palveluita siten, että ne ovat saatavilla kuluttajille kilpailukykyisin hinnoin ja että niiden käyttö pyrkii lisäämään hyvinvointia sekä elämän laatua. Valmistusprosessissa on myös otettava huomioon ekologisesti kuormittavien tekijöiden vähentäminen tasolle, joka vastaa maapallolle arvioitun kantokyvyn tasoa. (Huovila ym. 2002, 8 - 9.)

Ympäristöjärjestelmän käsitettä avattiin lyhyesti jo johdannossa. Ympäristöjärjestelmän toiminta perustuu neljään päävaiheeseen. Ensin organisaatio asettaa ympäristötavoitteet. Sen jälkeen se toteuttaa toimenpideohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Organisaatio seuraa jatkuvasti tavoitteiden toteutumista ja parantaa toimintansa ympäristötehokkuutta asettamalla uusia tavoitteita. Ympäristöjärjestelmä tuottaa jatkuvasti tuloksia ja tietoa, joita voidaan käyttää hyväksi sidosryhmille ja viranomaisille raportoituessa. Viestinnässä ja markkinoinnissa voidaan myös käyttää apuna järjestelmän kautta saatavaa informaatiota. (Ympäristöministeriö: Ympäristöjärjestelmät ja -johtaminen.) Tämä tarkoittaa, että ympäristöjärjestelmän toteuttaminen on jatkuva prosessi. Siinä pyritään parantamaan toimintaa asettamalla uusia tavoitteita jatkuvasti. Markkinatilanne ja yhteiskunta muuttuvat koko ajan, minkä vuoksi organisaatioiden toimintojen ja rakenteiden tulee myös muuttua ympäristöä huomioivalla tavalla.

Tällä hetkellä kaikkein tunnetuimpia ympäristöjärjestelmiä ovat kansainväliseen ISO 14001 -standardiin ja EU:n EMAS-asetukseen perustuvat järjestelmät. EMAS-järjestelmään kuuluu ympäristöjärjestelmän lisäksi EMAS-selonteko eli ympäristöraportti. Ulkopuolinen tarkastaja arvioi eli todentaa EMAS-järjestelmän ja vahvistaa selkeästi kirjoitetun EMAS-selonteon. Tämä menetelmä lisää järjestelmän uskottavuutta. EMAS-raportti sisältää ympäristötavoitteet ja saavutukset. EMAS-ympäristöjärjestelmän tarkoituksena on saada yritykset ja organisaatiot parantamaan ympäristön suojelun tasoaan vapaaehtoisesti. Lisäksi organisaatioita kannustetaan menemään ympäristöasioita koskevaa lainsäädäntöä pidemmälle. Yritysten ja organisaatioiden henkilöstön ympäristötietoutta pyritään myös lisäämään. EMAS-organisaatiot tuntevat oman toimintansa ympäristövaikutukset ja raportoivat niistä julkisesti säännöllisin ajoin. Lisäksi toimintaa seurataan säännöllisillä auditoinneilla. EMAS-järjestelmän rakenne on

sama, kuin ISO 14001 -standardissa, mutta EMAS menee vielä pidemmälle.
(Ympäristöministeriö: Ympäristöjärjestelmät ja -johtaminen.)

Yhteiskuntavastuu on varsin uusi 1900-luvun lopulla syntynyt käsite, vaikka sen juuret ulottuvatkin paljon kauemmaksi. (Ristelmä.) Yhtä virallista määritelmää yhteiskuntavastuulle ei vielä ole. Euroopan komission määritelmä on kuitenkin hyvin tunnettu ja yleisesti käytetty. Sen mukaan ”yrityksen yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan lyhyesti sitä, että yritykset yhdistävät sosiaaliset ja ekologiset näkökohdat liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseensa sidosryhmiensä kanssa” (Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto: Yrityksen yhteiskuntavastuu). Se merkitsee, että yritykset sisällyttävät sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät tavoitteet liiketoimintaansa vapaaehtoisesti. (Euroopan komissio.) Yhteiskuntavastuun käsite tarkoittaa siis lakisääteisiä vaatimuksia pidemmälle menemistä lisäämällä panostusta inhimilliseen pääomaan, ympäristöön ja sidosryhmiin. (Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto: Yrityksen yhteiskuntavastuu.)

Euroopan komission määritelmä sisältää kaksi tärkeää rajausta. Ensinnäkin yhteiskuntavastuu tarkoittaa vapaaehtoista toimintaa erotuksena lain edellyttämiin tai taloudellisten seikkojen aiheuttamiin pakollisiin toimiin. Vastuullinen yritys huomioi siis sellaiset seikat, joiden huomioimatta jättäminen ei johda oikeudelliseen vastuuseen eikä taloudellisiin ongelmiin. Toiseksi yhteiskuntavastuu erotetaan hyväntekeväisyydestä, koska lahjoitukset eivät tee yrityksestä vastuullista. Yhteiskuntavastuuta on esimerkiksi yrityksen tapa olla vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa, ottaa huomioon vaikutukset yhteiskuntaan ja ympäristöön. Sidosryhmistä yrityksen omistajat, työntekijät ja asiakkaat ovat selkeästi vastuusuhteessa yrityksen kanssa. Sidosryhmien kanssa vuorovaikutuksessa oleminen on tavallisesti keskustelua ja neuvotteluja eri näkökulmista ja intresseistä. Avoimuus kuuluu lisäksi olennaisesti yhteiskuntavastuullisuuteen. Vastuullinen yritys raportoi liiketoiminnastaan julkisesti ja luo sitä kautta mahdollisuuden avoimeen keskusteluun ja kannanottoon. Yhteiskunnassa hyvin näkyvä yhteiskuntavastuun muoto on esimerkiksi työllisyyden huomioiminen. Negatiivisten ympäristövaikutusten huomioiminen ja vähentäminen on myös aitoa yhteiskuntavastuuta. (Ristelmä.)

Miksi yhteiskuntavastuu on tärkeätä yritykselle? Yrityksen mainetta sosiaalisissa ja ympäristöä koskevissa asioissa pidetään tärkeänä asiakkaiden silmissä. Työntekijät hakeutuvat myös mieluummin yritykseen, joka huomioi sosiaaliset asiat ja pitävää työntekijöiden hyvinvointia tärkeänä. Työmarkkinoilla olevan kovan kilpailun ja hyvien työntekijöiden saamiseksi tämä on erityisen tärkeätä. Yrityksen yhteiskuntavastuullinen maine vaikuttaa lisäksi yhä enemmän sijoittajien päätöksiin. Yhteiskuntavastuullinen toiminta saa nykyään myös yhä enemmän julkisuutta ja näkyvyyttä mediassa. Näiden lisäksi on osoitettu, että yhteiskuntavastuu

vähentää liikekustannuksia. (Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto: Yrityksen yhteiskuntavastuu.)

Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan sen yksiselitteisen määritelmänsä mukaisesti toimintaa, jossa ensisijaisena tavoitteena on saavuttaa taloudellista kehitystä ekologisesti. Kattavammin määriteltynä kestävän kehityksen käsite koostuu kolmesta toiminnallisen tason ulottuvuudesta, jotka ovat yhteiskunnallinen, kulttuurinen sekä ympäristötaloudellinen. Niiden avulla voidaan määrittää toimintasuuntaus kestäville kehitykselle. Pyrkimyksenä on saavuttaa muutosta maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti, jotta nykyisten ja tulevien sukupolvien on mahdollista saavuttaa hyvät elämiselle asetetut edellytykset yhteiskunnassaan. Näitä edellytyksiä voidaan kuvata neljällä eri pääomatyypillä, jotka ovat inhimillinen, fyysinen, sosiaalinen sekä luontopääoma. Inhimillisellä pääomalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi osaamista, tiedettä, tutkimusta ja kehitystä. Fyysinen pääoma merkitsee esimerkiksi tuotantokoneistoja, infrastruktuuria ja rakennettua ympäristöä. Sosiaalinen pääoma pitää sisällään esimerkiksi lainsäädännön, hallinnon, sosiaaliset verkostot sekä luottamuksen. Luontopääoma tarkoittaa uusiutuvia ja uusiutumattomia luonnonvaroja. (Rooman klubin Suomen komitea 1995, 93 - 95.)

2 Toimeksiantaja Leppävaaran Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu on usealla Uudenmaan paikkakunnalla toimiva monialainen ammattikorkeakoulu, jonka toiminnassa näkyvät uuden osaamisen tuottamisen, palveluinnovaatioiden sekä tutkivan ja kehittävän työotteen keskeinen merkitys. Laurea-ammattikorkeakoulun toiminta alkoi vuonna 1992, jolloin organisaatio tunnettiin Espoon-Vantaan ammattikorkeakouluna ja nykyisellä nimellään organisaatio on ollut tunnettu vuodesta 2001 alkaen. Laurea-ammattikorkeakoulun toiminta on alueellisesti jakautunut kahteen alueyksikköön, joiden toiminnasta vastaavat aluerehtorit. Espoon alueyksikkö käsittää Leppävaaran, Otaniemen ja Lohjan paikallisyksiköt. Vantaan alueyksikkö puolestaan käsittää Keravan, Hyvinkään, Tikkurilan sekä Porvoon paikallisyksiköt. Seitsemästä paikallisyksiköstä koostuva Laurea-ammattikorkeakoulu tarjoaa opiskelupaikan n. 8000 opiskelijalle ja työllistää n. 550 henkilöä. (Laurea Fakta, 13.)

Laurea-ammattikorkeakoulun Espoossa sijaitseva Leppävaaran paikallisyksikkö on opiskelijamäärältään koko Laurean suurin. Leppävaaran monialainen paikallisyksikkö tarjoaa opintoja kolmelta eri koulutusosalta kuudessa eri koulutusohjelmassa. Leppävaaran paikallisyksikkö on erikoistunut palvelumuotoilun keinoin suoritettavaan palveluiden uudistamiseen ja kehittämiseen, joka tunnetaan nimellä Laurea SID (Service Innovation Design). (Laurea Intra.) Opiskelijoita Espoon alueyksikköön kuuluvassa Leppävaaran paikallisyksikössä on n. 2400. (Laurea Leppävaara, 2008).

3 WWF Suomi

WWF (World Wide Fund for Nature, Maailman luonnonsäätiö) on globaalisti toimiva ja aktiivisesti vaikuttava luonnonsuojeluun erikoistunut järjestö, jolla on toimintaa yli 100 maassa ja jonka toimintaa tukee maailmanlaajuisesti yli viisi miljoonaa ihmistä. WWF sai alkunsa vuonna 1961, jolloin suhteellisen pienikokoisen organisaation toiminta suuntautui lähinnä yksittäisten uhanalaisten lajien suojelutoimintaan. 1980-luvulta aina nykypäivään saakka organisaation toiminta on saanut kansainvälisen vaikutustoiminnan tunnuspiirteitä, kun suurempi kiinnostus kohti globaalien ympäristöongelmien ratkaisemista on ajankohtaistunut. WWF:n pääkonttori sijaitsee Sveitsin Glandissa ja organisaation puheenjohtajana toimii Emeka Anyaoku. (World Wildlife Fund.)

WWF:n harjoittaman ympäristönsuojelun toimintamuodot käsittävät yleisen ympäristövalistuksen parantamisen, poliittiseen päätöksentekoprosessiin osallistumisen ja siihen vaikuttamisen sekä erilaisten kenttäprojektien järjestämisen. Organisaation toiminnalle on tunnusomaista myös suuri yhteistyöhakuisuus. WWF:n pitkän aikavälin tavoitteet käsittelevät tuhlaavan kulutuksen ja saastuttamisen vähentämistä, uusiutuvien luonnonvarojen kestäväää käyttöä sekä uhanalaisten lajien suojelua. (WWF Suomi: Tavoitteet ja toiminta.)

Suomessa WWF aloitti toimintansa vuonna 1972. Suomessa ympäristötoiminnan merkittävimmiksi pääpainopisteiksi muodostuivat kestävään kehityksen edistäminen, metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttäminen sekä Itämeren suojelu. Suurin ja eräs tärkeimmistä WWF Suomen projekteista on Operaatio Merenneito, jolla kampanjoidaan Itämeren puolesta. (WWF Suomi: WWF Suomen historia.)

3.1 WWF:n Green Office

Green Office on WWF:n kehittämä toimistoille suunnattu ympäristöpalvelu. Sen päätarkoituksena on toimistojen ekotehokkuuden parantaminen sekä ympäristötietoisuuden lisääminen. Green Office -ympäristöpalvelua toteuttamalla toimistot voivat vähentää ympäristökuormitustaan sekä saavuttaa taloudellisia säästöjä. Toteutuessaan Green Office -ympäristöpalvelu hidastaa myös koko maapalloa koskevaa ilmastonmuutosta. Green Officen toteuttamisesta seuraa siis hyötyjä sekä organisaatiolle että ympäristölle. (WWF Suomi: Green Office.) Green Office sopii kaikenkokoisiin toimistoihin. Sitä voidaan toteuttaa yksityisellä sektorilla, julkishallinnossa tai esimerkiksi järjestöissä. Green Office -ympäristöpalvelu tulee kuitenkin suunnitella toimistokohtaisesti, jolloin saman organisaation

sisälle voi syntyä useita eri ympäristöohjelmia. Toimistokohtaisuus helpottaa ympäristöpalvelun toteuttamista, kehittämistä sekä seuranta. (WWF Suomi: Green Office.)

Green Office -merkin käyttöoikeuden saamiseksi tulee kohdeorganisaation täyttää WWF:n ja kohdeorganisaation yhdessä määrittelemät kriteerit. Prosessi Green Office -merkin saamiseksi alkaa yhteistyösopimuksen solmimisella WWF:n kanssa. Sopimuksen solmimisen yhteydessä organisaatio maksaa liittymismaksun, jonka suuruus määräytyy organisaation henkilömäärän mukaan. Sopimuksen teon yhteydessä organisaatio saa käyttäjätunnuksen ja oikeuden Green Office -verkoston ekstranettiin, josta löytyy tietoa muutoksesta ekotehokkaampaan toimintaympäristöön. Liittymisen jälkeen toimistolla on vuosi aikaa luoda oma ympäristöjärjestelmä. Ympäristöjärjestelmää luomaan valitaan organisaation sisältä Green Office -vastaava sekä -tiimi. Ympäristöjärjestelmässä pyritään parantamaan nykyistä tilannetta käytännönläheisin toimenpitein. Organisaation tulee kirjata ympäristöjärjestelmänsä vähintään kolme indikaattoria, joita tulee seurata ja mitata säännöllisesti. (WWF Suomi: Kriteerit.)

Kun toimistossa on valmis ympäristöjärjestelmä, voi organisaatio tilata WWF:n Green Office -asiantuntijan tekemään toimistotarkastuksen. Jos toimisto läpäisee tarkastuksen, saa se Green Office -merkin käyttöoikeuden sekä Green Office -diplomin. Tarkastuksen jälkeen organisaatio maksaa myös ensimmäisen vuosimaksunsa. Green Office -toiminta jatkuu organisaatiossa tarkastuksen jälkeen vuosittaisilla indikaattoreiden raportoinneilla WWF Suomen tarjoamalla Ilmastolaskuripalvelulla. Organisaation laatimaa ympäristöjärjestelmää tulee myös päivittää ja kehittää vuosittain, jotta ekotehokkuus sekä ympäristötietoisuus säilyvät organisaatiossa. WWF Suomi valvoo tätä joka kolmannen vuoden välein pidettävillä tarkastuksilla, joissa seurataan Green Office -kriteerien täyttymistä sekä Green Office -ympäristömerkin käyttöä. (WWF Suomi: Tule mukaan.)

3.2 Sopimus ja kustannukset

WWF:n Green Office on organisaatiolle maksullinen ympäristöpalvelu, jonka saavuttamiseksi toimiston oman ympäristöjärjestelmän on täytettävä Green Office -ympäristöpalvelun kriteerit. Sopimuksen allekirjoittaminen WWF:n ja Green Office -merkkiä tavoittelevan organisaation välillä on ensimmäinen askel, jonka aikana sopimuksen allekirjoittanut taho maksaa palvelun tarjoajalle liittymismaksun. (WWF Suomi: Maksut.)

Green Office -ympäristöpalvelun liittymismaksu on kertaluontoinen ja sen suuruus määräytyy yrityksen tai organisaation henkilöstömäärän mukaan. Enimmillään liittymismaksu organisaatiolle voi olla 3500 euroa ja se edellyttää henkilöstön lukumääräksi yli 2000

henkilöä. Vähimmillään liittymismaksu on suuruudeltaan 800 euroa ja edellyttää henkilöstön enimmäismääräksi 30 henkilöä. (WWF Suomi: Maksut.)

Toinen Green Office -ympäristöpalvelun maksuista on vuosimaksu, joka maksetaan välittömästi, kun WWF on myöntänyt Green Office -merkin ja erillisen diplomin käyttöoikeudet. Ensimmäisen maksukerran jälkeen vuosimaksu suoritetaan nimensä mukaisesti kerran vuodessa. Vuosimaksun suuruus määräytyy liittymismaksun tavoin henkilöstön lukumäärän mukaan, mutta lisänä sille otetaan huomioon myös yrityksen muualla sijaitsevat erilliset toimipisteet. Suurimmillaan vuosimaksu voi olla 6000 euroa (1201 - 2000 henkilöä), johon saatetaan lisätä 2000 euron suuruinen korotus, joka selittyy muiden toimipaikkojen olemassaolon sekä lukumäärän mukaan. Pienimmillään vuosimaksu on suuruudeltaan 1500 euroa (1 - 30 henkilöä) ja sen mahdollinen lisämaksu 400 euroa muiden toimipaikkojen määrän mukaan. Yli 2000 henkilöä käsittävän ja useita toimipaikkoja omaavan yrityksen tapauksessa vuosimaksusta ja siihen sisältyvästä lisämaksusta tullaan sopimaan tapauskohtaisesti. (WWF Suomi: Maksut.)

Vuosimaksuun sisältyvä lisämaksu, joka veloitetaan muiden toimipaikkojen määrän mukaan, ei tule voimaan tilanteissa, joissa yritys tai organisaatio on sitoutunut Green Office -ympäristöpalveluun erillisellä sopimuksella. Tämä tarkoittaa Laurea-ammattikorkeakoulun Leppävaaran toimipisteen tapauksessa sitä, että muiden toimipisteiden olemassaolo ei tuota vuosimaksuun lisämaksua, koska sopimus on solmittu yksinomaan Leppävaaran toimipisteen kanssa jättäen muut korkeakoulun kuusi toimipistettä sen ulkopuolelle. Kustannukset Leppävaaran toimipisteelle olisivat vuosimaksun osalta 3000 euroa, johon lisätään 22 % arvonlisävero. Kokonaiskustannukseksi muodostuisi näin ollen 3660 euroa. WWF tulee Green Office-ympäristöpalvelun nimissä tapahtuvista toimistotarkastuksista veloittamaan myös mahdolliset matkakulut ja päivärahat kohdeyritykseltä. (WWF Suomi: Maksut.)

4 Ympäristöasioiden hallinta ja kehittäminen yrityksissä

90-luvun puolivälissä yritykset havahtuivat tilanteeseen, jossa ympäristöasioiden hallinta ja käytännön toteuttaminen koskettivat niiden toimintaa yhä useammalla tavoin. Uuteen tilanteeseen heränneet yritykset havaitsivat, että ympäristöasioita koskevat ongelmat olivat luonteeltaan pysyviä ja pitkän aikavälin paneutumista vaativia. Uudesta suuntauksesta syntyi tilanne, jossa yritykset suuntasivat resursseja ja kehitystyötä kohti ympäristötoiminnan kehittämistä ja ympäristöongelmien ratkaisemista. Vastuu ympäristöstä ja oman liiketoiminnan vaikutuksesta siihen on yritysmaailmassa entistä seurattumpaa ja perustellumpaa. (Heiskanen 2004, 9.)

Kestävän kehityksen useat eri ulottuvuudet ja yritysten velvollisuus yhteiskuntavastuusta ovat entistä tärkeämpiä haasteita nykyajan yritysmaailman toiminnassa (Sarkkinen 2006, 7). Herätys yhteiskuntavastuun ja kestävän kehityksen parantamiseen ympäristötoimintaa tehostamalla synnytti useita uusia toimintamalleja ja -tapoja: syntyi uusia oppaita ja yhdistyksiä, standardeja, ympäristöjärjestelmiä, uudenlaista koulutusta teeman tiimoilta sekä käytännön työkaluja päivittäiseen ympäristötoiminnan hallintaan (Heiskanen 2004, 9)

Yrityksellä on vastuu liiketoimintansa vaikutuksesta ympäristöön. Yhteiskuntavastuullisuus ei kuitenkaan ole ainoa motiivi toimia kestävän kehityksen mukaisesti. Kiristynvä ja täsmällinen lainsäädäntö sekä yrityksen asiakkaiden ja muiden toimintaan vaikuttavien sidosryhmien vaatimukset asettavat ympäristötoiminnalle tietyt vähimmäisstandardit. Lainsäädäntö toimii perustana yrityksen ympäristötoiminnalle, mutta usein pyrkimyksenä on saavuttaa kehittyneempi ja ympäristöystävällisempi toiminnan taso. Ympäristöystävälliset toimintamallit ja arvot tarjoavat usein kiristyneessä kilpailussa kohdeyritykselle kilpailuedun. (Pesonen, Hämäläinen & Teittinen 2005, 9.)

Liikevoittoa tavoittelevien yritysten mielenkiinnon kohteena on usein kysymys, joka käsittelee kestävän kehityksen ja ympäristötoiminnan liiketaloudellista kannattavuutta. Yrityksen ympäristötoiminnan jatkuvalla kehittämisellä liiketalouden näkökulmasta on olemassa useita perusteluja. Niin sanottua ympäristökilpailukykyä voidaan pitää osana yrityksen kilpailustrategiaa ja vihreämpi yrityksen imago saattaa lisätä kysyntää. Kannattavuuden näkökulmasta Michael Porter on esittänyt win-win -hypoteesin, jonka mukaan yritys ja ympäristö muodostavat yhteistyöllään tilanteen, jossa kaikki voittavat ja hyötyvät toisistaan. (Heiskanen 2004, 10, 47 - 48.)

4.1 Ympäristölainsäädäntö yleisesti Suomessa

Rakennettaessa kestävän kehityksen mukaista ekotehokasta yhteiskuntaa ovat yritykset, yhteisöt sekä maatalouden toimijat erityisessä avainasemassa. Ympäristölainsäädännöllä määritellään kaikkien toimijoiden ympäristövastuullisuuden vähimmäistaso. Vastuu ympäristötoiminnasta on jaettu eri toimijoiden kesken, mutta parhaat tulokset saavutetaan eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. (Ympäristöministeriö: Yritykset ja yhteisöt.)

Jotta yritys voi osoittautua edelläkävijäksi ympäristöystävällisyyden ja ekotehokkuuden osa-alueilla, on sen kyettävä ennakoimaan ympäristömääräyksiä. Näin yritys tai yhteisö luo itselleen puitteet kehittää uusia ympäristöystävällisempiä innovaatioita, tekniikkaa sekä toimintatapoja. Yhteisöjen ja yritysten päätöstä ryhtyä kehittämään ympäristötoimintaansa helpottavat suurelta osin EU:lta ja Suomen valtiolta saatavat tuet, joita myönnetään ympäristömyönteisiin hankkeisiin. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että

järjestelmällisellä ympäristöasioiden hallinnalla on suotuisa vaikutus myös yrityksen kilpailukykyyn ja talouskehitykseen. (Ympäristöministeriö: Ekotehokkuus.)

4.2 Energiatehokkuuden ja jäteasioiden lainsäädännöstä

Energiankulutus on jatkuvassa kasvussa Suomessa, vaikka tavoitteena on kulutuksen vähentäminen. Huolimatta toimenpiteistä energiankulutuksen vähentämiseksi on monella toimialalla vielä runsaasti parannettavaa. Energiatehokkuudella tarkoitetaan tietyn tuotteen valmistamista entistä pienemmällä energiamäärällä. Pienemmän energiamäärän käyttö on tavoiteltavaa, koska yritys hyötyy näin taloudellisesti ja samalla ympäristökuormitus pienenee. (Ympäristöministeriö: Energiatehokkuus.)

Energiatehokkuus on olennainen osa ympäristölupaa. Voimassa oleva ympäristölupa tulee olla toimijalla tai yrityksellä, jonka toiminnan vaikutuksesta saattaa ympäristölle koitua huomattava pilaantumisen riski tai muita merkittäviä haittoja. Energiatehokkuutta ja sen kehitystä pitää ympäristönsuojelulain mukaan tarkastella yhdessä muiden ympäristöön vaikuttavien tekijöiden kanssa. Energiansäästön liittäminen osaksi toimijan ympäristöjärjestelmää edesauttaa tarkoituksenmukaisten tulosten ja tietopääoman keräämisessä, joista usein raportoidaan vuosittain. Raportit antavat toimijan ympäristövastuullisuudesta myönteisen kuvan esimerkiksi sidosryhmille. (Ympäristöministeriö: Energiatehokkuus.)

Yhteisöt, viranomaiset ja teollisuuden sekä palvelualan toimialaliitot ovat yhteistyössä solmineet energiansäästösopimuksia, jotta energiatehokkuutta kyettäisiin parantamaan vähentämällä vapaaehtoisesti energiankulutusta. Nykypäivän markkinoilla on saatavilla myös tuotteita, jotka ovat varustettu energiamerkinnöillä. Merkinnät kertovat esimerkiksi tietyn laitteen energialuokituksen, jotta kuluttajan on vaivattomampi tehdä energiatehokkaampi ja kestävä kehitys tukeva ostopäätös. (Ympäristöministeriö: Energiatehokkuus.)

Jätteiden synnyn ennaltaehkäisy ja kierrättäminen on tavoiteltavaa ja ympäristön kannalta vastuullista toimintaa, jonka avulla jätehuollon kustannuksia voidaan vähentää ja materiaalikustannusten osuus pienenee. Kierrättäminen ja jätteen synnyn ennaltaehkäisy mahdollistavat myös ympäristökuormituksen vähentymisen. Jätelain mukaan jätteen tuottajalla eli haltijalla on ensisijainen velvollisuus toimivan jätehuollon organisoimisessa ja kunnallisen jätehuollon vastuu on erikseen määritelty jätelain 13. pykälässä. Yhteisöjen ja yritysten vastuulla on erilaisen jätteen tunnistaminen, sen lajittelu ja varastointi sekä lopulta jätteen toimittaminen vastaanottopaikkaan, jolle on myönnetty kaikki jätelain vaatimat luvat. (Ympäristöministeriö: Jäteasiat.) Nykyisen jätehuoltolain mukaan yritys ja maahantuoja vastaavat tietynlaisten käytöstä poistettujen tuotteiden jätehuollosta ja niistä

aiheutuvista kustannuksista. Suomessa kyseisiä tuotteita ovat romuajoneuvot, käytetyt autonrenkaat, tietyt sähkö- ja elektroniikkalaitteet, kierrätyspaperi, erilaiset pakkaukset sekä akut ja paristot. (Ympäristöministeriö: Jäteasiat.)

5 Yksittäisen toimiston vaikutus ympäristöön

Toimistojen ympäristökuormitusta voidaan pitää varsin vaatimattomana suhteessa esimerkiksi teollisuusalan yrityksiin. Jätteet koostuvat pääosin erilaisista papereista ja näkyvät ympäristöä kuormittavat tunnusmerkit puuttuvat. Alustavan ympäristöä kuormittavan tarkastelun jälkeen voidaankin pohtia, onko toimiston rooli niin merkittävä, että ympäristöasioiden hallintaan ja kehittämiseen olisi suunnattava lisää voimavaroja ja resursseja. (Sarkkinen 2006, 10.)

Toimiston vaikutusta ympäristöön ei ole kuitenkaan mielekästä tarkastella teollisuuden toimijoihin verrattuna, vaan vaikutusta olisi arvioitava enemmän yksittäisen kuluttajan tapaan. Toimistot voidaan siis mieltää suuriksi kulutusyksiköiksi. Maassamme on arvioitu olevan n. 1,7 miljoonaa toimistotyöntekijää, joista jokainen kuluttaa vuoden aikana n. 60 kiloa erilaista paperia. Arvioiden mukaan toimistotyöntekijä ottaa keskimäärin 35 kopiota työpäivänsä aikana. Näiden arvioiden mukaan syntyy ainoastaan kopioinnista yli 55 miljoonan kilon paperinkulutus yhdessä vuodessa. (Sarkkinen 2006, 10.)

Toimisto kuluttaa paperin lisäksi myös energiaa monessa eri muodossa. Tilojen ilmastointi, lämmitys, valaistus ja erilaisten laitteiden päivittäinen käyttö muodostavat suurimman osan yksittäisen toimiston energiankulutuksesta. Sarkkisen (2006, 10) mukaan noin 40 prosenttia toimistojen kokonaisenergiankulutuksesta syntyy toimistolaitteiden käytöstä ja teknisen sähkönsäästöpotentiaalin on arvioitu nousevan yli 75 prosenttiin. (Sarkkinen 2006, 10.)

Monen yrityksen liiketoiminta on tai tulee olemaan luonteeltaan kansainvälistä, mikä osaltaan lisää yritysten työntekijöiden liikematkustamista. Globaaleissa toimintaympäristöissä vaikuttavat organisaatiot tekevät liikematkat ensisijaisesti lentämällä, josta koituu huomattavia päästöjä ympäristöön. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää kahden henkilön lentomatkaa New Yorkiin, jonka vaikutuksesta syntyy 2860 kiloa hiilidioksidipäästöjä ilmastoon. Lähes kolmen tuhannen kilon päästömäärä vastaa noin seitsemän kerrostaloasunnon vuosittaisesta sähkönkulutuksesta aiheutuvia päästöjä. (Sarkkinen 2006, 10.)

Toimistot kykenevät useilla ja varsin yksinkertaisilla toimenpiteillä tehokkaasti pienentämään omaa vaikutustaan ympäristöön. Ympäristövaikutuksen pienentämistä, kestävä kehityksen edistämistä, lainsäädännön noudattamista ja ympäristöstrategian kytkemistä osaksi

ydinliiketoimintaa kutsutaan ympäristöjohtamiseksi. Ympäristöjohtaminen on kokonaisvaltaista ympäristöasioiden hallintaa ja kehittämistä, josta on muodostunut tärkeä osa nykypäivän liikkeenjohdon tehtäviä. Yrityksen ympäristöjohtamisen kokonaisuutta tarkastelemalla ulkopuolisen sidosryhmän edustaja voi havaita yrityksen julkilausuttua, tiedostamatonta tai piilevää ympäristöstrategiaa. Laadukkaaksi ympäristöjohtamiseksi on kuvailtu toimintaa, jossa yritys kykenee kilpailemaan tuotteidensa ympäristölaadulla, ympäristönsuojelun käytännön muutostyö johtaa ympäristökilpailukyvyyn parantumiseen ja yleinen strategia tukee laadittua ympäristöstrategiaa. (Heiskanen 2004, 10, 45 - 48.)

Yrityksen laatima ympäristöstrategia on ympäristötoiminnan perusta ja määrittelee ympäristötoiminnan suunnan. Yrityksen menestyminen ympäristötoiminnassa ja toimiminen niiden tehokkaana kehittäjänä edellyttää, että laadittu ympäristöstrategia on linjassa yleisen strategian ja yrityksen osaamisen kanssa. Ympäristöstrategian laatiminen ja noudattaminen on siis yksi ympäristöjohtamisen osa-alueista. (Heiskanen 2004, 45 - 47.)

Ympäristöstrategiaa laadittaessa tulisi kiinnittää huomiota sen moniin ulottuvuuksiin. Yleisesti yritysten ympäristöstrategiat ovat perustettu ainoastaan selvittämään, kuinka hyvä se ympäristöasioiden suorittamisessa ja kehittämisessä haluaa olla. Tällaiset yhden ulottuvuuden varaan rakennetut ympäristöstrategiat ovat saaneet osakseen kritiikkiä niiden suppean lähestymistavan vuoksi. Heiskanen (2004, 45 - 46) mukaan moniulotteisten ympäristöstrategioiden etuina ovat niiden pyrkimykset vaikuttaa laaja-alaisemmin koko yrityksen toiminnan ympäristövaikutusten minimointiin ja tätä kautta vaikuttaa sidosryhmiin. (Heiskanen 2004, 45 - 47.)

Seuraavissa luvuissa tarkastelemme konkreettisia energiansäästötoimenpiteitä yrityksen tai organisaation toimisto- ja opetustiloissa. Keskitymme erityisesti toimisto- ja opetustilojen ominaispiirteisiin energiankulutuksen näkökulmasta, joten tarkastelun kohteeksi ovat valittu ilman lämmitys ja viilennys, toimiston sähkölaitteet sekä tilojen valaistus.

5.1 Tilojen lämmitys sekä viilennys

Usealla tietokoneella tai muulla sähkökäyttöisellä laitteella varustetun toimisto- tai opetustilan ilmastointi saattaa kuluttaa puolet käytetystä energiastaan laitteiston käytöstä syntyneen lämpimän ilman viilentämiseen. Tilan ilmastointilaitteiston käyttö on useassa tapauksessa myös säädetty toimimaan liian tehokkaasti, jolloin seurauksena on hävikki energiankulutuksessa. Monissa tapauksissa toimisto- ja opetustiloihin on asennettu myös tarpeettomia ilmastointilaitteistoja. Laitteiston asennus- ja käyttökustannukset aiheuttavat tällaisissa tapauksissa organisaatiolle huomattavia lisäkustannuksia. Tehokkaammalla

suunnittelulla sekä rakentavalla arvioinnilla ne voitaisiin välttää. (The Green Office Manual 2000, 157 - 160.)

Tilan huonelämpötilan laskeminen yhdellä celsiusasteella on yksinkertainen ja samalla tehokas keino vähentää vuosittaisia energiakustannuksia jopa kymmenellä prosentilla. Energiakustannusten tehokas karsiminen voi tarkoittaa myös aktiivista kiinteiden lämmittimien termostaattien tarkistamista ja säätötoimenpiteitä. Tämä yksinkertainen, mutta samalla tehokas toimenpiteiden sarja pitää sisällään havainnoinnin kiinteiden lämmittimien sijoituksista käytössä olevaan tilaan nähden, sekä niiden säädettävien termostaattien käytön tarkkailun. Toisin sanoen, jos pitkään käyttämättä olleen tilan kiinteän lämmittimen termostaatti on säädetty luovuttamaan maksimaalista lämpöä ympäröivään tilaan, on syytä säätää termostaatti asentoon, jossa tila vastaanottaa ainoastaan minimaalista lämpöenergiaa. Celsiusasteina minimaalinen, mutta silti käyttömukavuuden kannalta suositeltava huonelämpötila on noin 19 astetta. Kiinteiden lämmittimien asennustoimenpiteiden aikana voi joissain tapauksissa olla suositeltavaa asentaa termostaatit, jotka ovat pysyvästi asennettu tiettyyn lämpötilaan. Näin jatkuvasta lämpötilojen vaihdoksista koituvat lämmityskustannukset pienentyvät. Sähkökäyttöisten lämmittimien käyttö tiloissa, jotka ovat etukäteen varustettu kiinteillä lämmittimillä, ei ole energiatehokkuuden näkökulmasta suositeltavaa. Sähkökäyttöisillä lämmittimillä tarkoitetaan läpivirtauslämmittimiä, verkkovirtaa käyttäviä öljytäytteisiä lämmittimiä sekä muita vastaavia laitteita. (The Green Office Manual 2000, 157 - 160.)

Energiatehokkuutta parantaakseen on yrityksen tai organisaation otettava huomioon, että toimipisteen tilojen lämmitystä vähennetään yleisten työtuntien ulkopuolella päivittäin. Kun kyseessä on esimerkiksi oppilaitos, voidaan olettaa, että toimipiste ei ole auki viikonloppuisin. Tämän takia on runsaasti potentiaalisia ratkaisuja, joiden avulla energiakustannuksia voidaan vähentää. Viikkoajastimien käyttö myyntiautomaateissa on suositeltavaa tapauksissa, missä tilat ovat käyttäjiltä suljetut esimerkiksi viikonloppuisin ja näin ollen kytketyt laitteet kuluttavat tarpeettomasti sähköä. Liiketunnistimilla varustetut valaisimet toimivat tehokkaana energiankulutuksen vähentäjinä esimerkiksi tiloissa, jotka eivät ole jatkuvassa käytössä. (The Green Office Manual 2000, 157 - 160.)

5.2 Opetus- ja toimistotilojen laitteisto

Opetus- ja toimistotilojen sähkökäyttöinen laitteisto on monissa toimitiloissa toiseksi suurin energiaa kuluttava osa-alue rakennuksen lämmityksen jälkeen. Tällä kyseisellä energiankulutuksen osa-alueella on havaittu tapahtuvan merkittävää kasvua, sillä sähkökäyttöisten toimistolaitteiden määrän on arvioitu kaksinkertaistuvan muutaman vuoden välein. Jatkuvasti kasvussa oleva laitteiston määrä kuluttaa vuosi vuodelta enemmän energiaa

ja tätä kautta myös luonnonvaroja sekä ympäristöä. Toimistolaitteet ja erilaiset automaattit muodostavat arviolta jopa 70 % toimiston käytetystä energiasta. Energiakustannuksia pystytään vähentämään huomattavasti erilaisilla energiansäästötoimenpiteillä. (The Green Office Manual 2000, 160 - 161.)

Jotta toimistossa käytettyjen laitteiden energiankulutusta voidaan konkreettisesti vähentää, on oltava tietoisia yksittäisen laitteen energiankulutuksesta. Yleensä laitteen ohjeissa tai laitteessa itsessään on merkintä sen virrankulutuksesta. Merkintä kertoo kuitenkin yleensä vain sen maksimaalisen virrankulutuksen määrän eikä keskimääräistä energiankulutusta. Tavallinen toimistokäytössä oleva pöytämallinen tietokone kuluttaa nelivuotisen elämänskaarensa aikana keskimäärin 270 €:n (vuonna 2000) arvosta sähköä. Tätäkään lukua ei voida pitää vakiona sillä laitteen keskimääräinen kulutus vaihtelee iän, huollon tai sen puutteen, mallin sekä laitteen valmistajan mukaan suhteellisen suuressa mittakaavassa. Joka tapauksessa laitteiden valmistajilla on nykyään tarjolla ratkaisuja ja energiatehokkuutta takaavia merkintöjä, joilla mahdollistetaan vuosittaisen energiankulutuksen tason laskeminen. Alkuinvestoinnit uusien laitteistoratkaisujen kohdalla saattavat aluksi tuntua varsin suurilta, mutta on kuitenkin muistettava, että säästöt saavutetaan vasta pitkällä aikavälillä. (The Green Office Manual 2000, 160 - 161.)

Tutkimusten mukaan toimistoissa ympäri maailman joka kolmas tietokone jätetään päälle yöksi tai viikonlopuksi. Tilanne on helppo korjata, sillä se johtuu ainoastaan toimiston työntekijöiden käyttötottumuksista. Hukkaan heitetyn energian määrän vähentämiseksi on muutos kohdistettava suoraan ongelman aiheuttajiin eli laitteiston käyttäjiin. Yrityksen johdon on vedottava henkilökuntaan esimerkiksi erilaisilla kampanjoilla ja tietoisuuksilla, jotta yksittäinen työntekijä ymmärtää mm. hukkaan käytetyn energian määrän ja summan mitä se yritykselle maksaa vuosittain. Esimerkiksi tietokoneen monitorin sammuttaminen kokouksen tai lounaan ajaksi on vaivaton teko, jolla kuitenkin pitkällä aikavälillä saadaan aikaan merkittäviä säästöjä. Pidempien taukojen tai muiden menojen ajaksi on kannattavaa sammuttaa oman työpisteen tietokoneesta virta kokonaan. Kyseisillä kampanjoilla kyetään saavuttamaan säästöjä myös toimiston viilennyksen suhteen. Toimiston sähkölaitteiden ollessa useammin poissa päältä, ne eivät tuota niin tehokkaasti lämmintä ilmaa ympäröivään työtilaan. (The Green Office Manual 2000, 160 - 161.)

Monet sähkökäyttöiset toimistolaitteet, kuten tietokoneet ja tulostimet, pitävät sisällään erilaisia virransäästöominaisuuksia, kuten valmiustilan sekä automaattisen "alasajon" kun laite on ollut käyttämättömänä tietyn ajan. Virransäästöominaisuudet on kytkettävä päälle kaikkiin mahdollisiin toimiston laitteisiin. Tulostimien jakaminen eli verkottaminen useamman toimiston työntekijän käyttöön on myös suositeltava toimenpide. Nykyiset ominaisuuksiltaan nopeat tulostimet voivat vaivattomasti palvella useata kymmentä työntekijää ja näin yritys

välttyy suuren laitemäärän ja energiankulutuksen aiheuttamilta lisäkustannuksilta. (The Green Office Manual 2000, 160 - 161.)

5.3 Toimipisteen valaistus

Tehoton tai ominaisuuksiltaan ylimitoitettu toimitilan valaistus kuluttaa tarpeettoman määrän energiaa verrattuna valaistuskokonaisuuteen, joka on mitoitettu vastaamaan tarkalleen tilan vaatimuksia. Tehokas, tarkkoihin suunnitelmiin pohjautuva ja työntekijät huomioiva valaistuskokonaisuus vaikuttaa usein myös henkilökunnan tuottavuuteen ja parantaa osin työviihtyvyyttä. Oikein valaistu ja runsaasti luonnonvaloa vastaanottava työpiste on käyttäjänsä kannalta viihtyisämpi ja auttaa työssä jaksamisessa. Jätehuollon ja ympäristön kuormittavuuden näkökulmasta huolestuttavin toimitilan valaistukseen liittyvä osa-alue on käytetyt loisteputket ja niiden vaikutus ympäristölle. Loisteputket sisältävät elohopeaa, kadmiumia sekä lyijyä, ja varovaisten arvioiden mukaan Suomessa hävitetään useita miljoonia loisteputkia vuodessa. (The Green Office Manual 2000, 162 - 164.)

Ajastetun valaistuksen avulla toimitilan valaistus sammuu automaattisesti asetetun kellonajan jälkeen. Valaistusta on näin ollen vaivatonta säätää täsmäämään esimerkiksi yleisiä työtunteja, jotka toimitilassa päivittäin vietetään. Ajastettu valaistus voidaan asettaa myös toimintatilaan, jossa tilan valot sammuvat tietyin väliajoin. Esimerkiksi viikonloppuisin toimitilan ollessa käytössä, kun henkilökuntaa on vähän, on energiatehokkaampaa olla käyttämättä valaistusta sen täydellä kapasiteetilla. Valot tietyin väliajoin sammuttava toimintatila on asetus, jonka avulla valaistuksen käyttöiä pienenee automaattisesti ja saa henkilökunnan käyttämään ainoastaan tarvitsemaansa valaistuksen määrää. (The Green Office Manual 2000, 162 - 164.)

Yritys voi myös asentaa erityyppisiä sensoreita toimitilaansa, joiden avulla voidaan sammuttaa tai sytyttää valaisimia automaattisesti kun työntekijä poistuu tai astuu niiden vaikutusalueelle. Yleisimpiä valaistuksen hallinnointiin suunniteltuja sensoreita eli tunnistimia ovat erilaiset infrapunatunnistimet, ääneen reagoivat tunnistimet sekä tunnistimet, jotka havaitsevat liikkeen tai läsnäolon tilassa. Energiatehokkuuden kannalta on tärkeää asentaa liikkeentunnistimilla ohjatut valaisimet harvoin käytettyihin tiloihin kuten kokous- ja saniteettitiloihin. Nykyään on saatavissa myös tunnistimia, jotka reagoivat luonnollisen valon määrään tilassa. Tunnistin havaitsee tilaan tulevan luonnollisen valon määrän ja sammuttaa tai himmentää valaistuksen tarvittavalle tasolle. Luonnollisen valon merkitystä ei missään tapauksessa pidä väheksyä, kun kyseessä on toimistotilan valaistus. On ennemminkin luotava puitteet, jotta maksimaalinen määrä luonnollista valoa pääsee työtilaan. (The Green Office Manual 2000, 162 - 164.)

Valaisinten polttimoiden valmistus, vähittäismyynti ja tätä kautta käyttö Euroopassa on eräänlaisessa siirtymävaiheessa. Perinteiset hehkulamput siirtyvät energiansäästöversioiden tieltä historiaan ja niiden valmistus lopetetaan. Tästä tilanteesta johtuen on yrityksen muistettava, että koska energiansäästöpolttimot ovat jatkuvan kehitysprosessin kohteena, on saatavilla aina toinen toistaan energiatehokkaampia valaistusratkaisuja. Aina, kun yritys havaitsee valaistuksen ja sen osa-alueiden kaipaavan päivittämistä tai remontointia, olisi käyttöön otettava energiatehokkain vaihtoehto. Myös polttimoiden vaihto tulisi suorittaa tiloissa siten, että kaikki tietyn alueen polttimot vaihdetaan uusiin samanaikaisesti. Näin mahdollistetaan koko järjestelmän mahdollisimman tehokas käyttö ja huolto- sekä ylläpitokulut tällä alueella tulevat supistumaan. (The Green Office Manual 2000, 162 - 164.)

Henkilökunnan tietoisuuden parantaminen energiatehokkuudesta on käytännön toimista se johon yritys kykenee ilman suurempia investointeja tai laitehankintoja. Henkilökunnan väärät uskomukset valaistuksen päivittäisestä käytöstä on oikaistava ja korvattava ne faktoilla, tilastoilla ja luvuilla, joita voidaan saada aikaan jokapäiväisillä mutta pienillä toimenpiteillä. (The Green Office Manual 2000, 162 - 164.)

6 Aineistonkeruun suunnittelu

Tässä luvussa kerromme aineistonkeruun suunnittelusta. Aluksi selvitämme, miksi valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun. Tämän jälkeen kerromme teemahaastattelusta aineistonkeruumenetelmänä. Kerromme myös, miten haastattelujemme kohdeorganisaatiot valittiin mukaan tutkimukseemme. Sen jälkeen käsittelemme haastatteluissa käytettyjen teema-alueiden valintaa. Lopuksi kerromme haastattelutilanteiden suunnittelusta ja toteutuksesta.

6.1 Aineistonkeruumenetelmän valinta

Teoreettinen viitekehys määrää, minkälainen aineisto kannattaa kerätä ja minkälaisella menetelmällä se tulisi analysoida. Metodien tulee siis olla sopusoinnussa teoreettisen viitekehysten kanssa. Tutkittaessa miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, tulee aineistona olla tekstiä, jossa he puhuvat asioista omin sanoin, eikä niin että he valitsevat tutkijan jäsentämistä vastausvaihtoehdoista. (Alasuutari 1994, 73 - 74.)

Tutkimusaineistoa voidaan kerätä monella tavalla laadullisessa tutkimuksessa. Jos tutkimusaineistoksi valitaan ihmisten kokemukset puheen muodossa, kerätään tutkimusaineisto haastatteluina (Vilkkä 2005, 100 - 101). Hirsjärvi & Hurme (2001, 41) lisäävät vielä, että ”haastattelua tekevän tutkijan tehtävänä on välittää kuvaa haastateltavan ajatuksista, käsityksistä, kokemuksista ja tunteista”. Kvalitatiivisen tutkimuksen haastattelumuotoja ovat lomakehaastattelu, avoin haastattelu sekä teemahaastattelu. (Vilkkä

2005, 100 - 101.) Haastattelutyyppi kannattaa valita tutkimusongelman mukaan, koska erityyppiset haastattelut tavoittavat erilaista tietoa. Teemahaastattelu luo haastattelutilanteelle avointa haastattelua tiukemmat rajat, mutta toisaalta se mahdollistaa strukturoitua haastattelua laajemmat mahdollisuudet yksilöllisten tulkintojen esittämiseen. (Eskola & Suoranta 2005, 88.) Tavanomaisesti haastatteluja tehdään yksilöhaastatteluna, mutta tutkimuksen tavoitteista riippuen voidaan haastattelutapaa soveltaa myös ryhmähaastatteluun. Yksilöhaastattelu sopii esimerkiksi henkilön omakohtaisten kokemusten selvittämiseen. (Vilka 2005, 100 - 101.)

Teemahaastattelu on yleisimmin tunnetuimpia tutkimushaastattelun muotoja. Siitä käytetään myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelun lähtökohtana ovat tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet tai teema-alueet, joita käsittelemällä pyritään vastaamaan tutkimusongelmaan. Teema-alueiden käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä teemahaastattelun aikana. Tärkeintä on saada haastateltavalta kuvaus kaikista teema-alueista. (Vilka 2005, 101 - 102.) Pidimme teemahaastattelua tutkimukseemme parhaiten soveltuvana aineistonkeruumenetelmänä. Teemahaastattelujen hyvänä puolena oli se, että pystyimme keskustelemaan lisää teemasta, josta emme saaneet suoraan tarpeeksi tietoa.

6.2 Haastattelukohteet

Hirsjärvi & Hurme (2001, 58) toteavat, että ”haastateltavien määrä riippuu aina tutkimuksen tarkoituksesta”. Kvalitatiivisissa tutkimuksissa haastateltavien lukumäärä on usein joko liian pieni tai liian suuri. Liian pienestä aineistosta ei voi tehdä tilastollisia yleistysjä tai testata ryhmien välisiä eroja. Liian suuresta aineistosta ei puolestaan voi tehdä syvällisiä tulkintoja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 58.) Alasuutari (1994, 30) puolestaan toteaa, ettei kvalitatiivisessa tutkimuksessa ole tärkeää tutkimuskohteiden suuri määrä tai tilastollinen argumentaatiotapa. Vilka (2005, 126) vielä vahvistaa, että laadullisen tutkimuksen tutkimusaineiston koko määräytyy nimenomaan laadun, eikä koon mukaan.

Opinnäytetyömme aineistona toimivien teemahaastattelujen määrään vaikuttivat myös toimeksiantajan mielipide sekä tutkimusongelma, joka haluttiin selvittää. Tutkimusongelma on opinnäytetyössämme sama kuin työn päätavoite, jotka määriteltiin luvussa 1.2. Teirilä & Jyväsjärvi (2001, 44) toteavatkin, että tutkimusongelma on synonyymi työn tai tutkimuksen tarkoituksen kanssa. Toimeksiantajamme ehdotti, että keräisimme aineistoa tekemällä kaksi tai kolme haastattelua. Halusimme varmistaa, että saamme varmasti tarpeeksi tutkimusaineistoa, jonka vuoksi teimme viisi haastattelua. Omat resurssimme olisivat riittäneet useampaankin haastatteluun, mutta pidimme aineiston keruussa laatua tärkeämpänä kuin määrää. Liian suuri määrä olisi myös saattanut vaikeuttaa syvällisten tulkintojen tekoa aineistosta. Päätimme tehdä yksilöhaastatteluja, koska halusimme kuulla

ainoastaan Green Office -toimistojen ympäristövastaavien mielipiteitä heidän ympäristötoiminnastaan. Oletimme, että heillä olisi eniten konkreettista tietoa toimiston ympäristötoiminnasta heidän ”ympäristövastaavan” -statuksensa ansiosta.

Tärkeimpänä kriteerinä organisaatioiden valinnassa osaksi tutkimustamme oli Green Office -sertifikaatin käyttöoikeus. WWF Suomen Internet-sivuilta löytyi listaus organisaatioista, jotka kuuluvat Green Office -verkostoon. Tavoitteenamme oli tehdä teemahaastattelut erilaisiin organisaatioihin, jotta tulokset tarjoaisivat informaatiota monelta eri yritys- ja organisaatiotoiminnan taholta. Organisaatioiden valintaan vaikutti luonnollisesti myös kohdeorganisaatioiden halukkuus toimia haastateltavina. Valitsemamme yritykset ja organisaatiot edustavat kotimaisia oppilaitoksia, kansainvälistä liiketoimintaa, kehitysyhteistyöjärjestötoimintaa sekä palveluliiketoimintaa.

TKK:n koulutuskeskus Dipoli ja Espoon Esittävän Taiteen Koulu valittiin teemahaastattelun kohteiksi, koska molemmat Laurea-ammattikorkeakoulun tavoin ovat oppilaitoksia ja yhtenä teemahaastatteluiden tavoitteena oli kerätä muiden oppilaitosten kokemuksia Green Office -ympäristöpalvelusta. Kävijä- sekä oppilasmääriltään Dipoli ja ESKO olivat varsin erikokoiset toimijat ja toimitilojen pinta-alalliset erot olivat merkittävät. Dipolin toiminnassa oli vahvasti esillä kansainvälinen kokous- ja kongressitoiminta, jonka vuoksi ympäristötoiminta sai suuremmat mittasuhteet ESKOON verrattuna.

McDonald’s Oy:n valitsimme teemahaastattelun kohteeksi sen kansainvälisen liiketoiminnan luonteen ja tunnettuuden vuoksi. Pidimme haastattelun tuloksien kannalta tärkeänä selvittää Green Officen toimivuutta myös suurta liikevaihtoa operoivassa ja globaalia liiketoimintaa harjoittavassa yrityksessä. Finlandia-talo Oy tuli valituksi toimitilan suuren koon ja kansainvälisen kongressitoiminnan johdosta. Finlandia-talo Oy:n suuret toimitilat tekivät siitä erityisesti energiatehokkuuden näkökulmasta mielenkiintoisen haastattelukohteen. Plan Suomi Säätiöön teimme teemahaastattelun sen toiminnan erilaisen luonteen vuoksi. Halusimme haastatella myös liikevoittoa tavoittelematonta organisaatiota, jonka vuoksi valitsimme kansainvälisen kehitysyhteistyöjärjestön yhdeksi haastattelukohteeksi.

Lähetimme sähköpostia ennalta valitsemiimme organisaatioiden Green Office -ympäristövastaaville ja saimme kaikilta vastauksen viikon kuluessa. Pidimme yhteydenottoa sähköpostilla parhaana vaihtoehtona, koska tällä tavoin haastateltavat saivat tarpeeksi esitietoa haastattelumme tarkoituksesta. Kaikki viisi edellä mainittua organisaatiota suhtautuivat haastattelupyyntöihimme myönteisesti.

6.3 Teema-alueet

Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Teemahaastattelussa kaikkein oleellisinta on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48).

Ennen teemahaastattelujen toteuttamista päätimme teema-alueet, joista tulimme keskustelemaan haastateltavien kanssa. Teemahaastattelujemme teemat perustuivat tutkimuksemme tarkoitukseen eli toimeksiannossa oleviin kysymyksiin sekä tutkimuksemme viitekehykseen, eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. Teemahaastattelujemme teemat voidaan luokitella seitsemään eri teema-alueeseen. Teema-alueet käsittelevät koko Green Office -prosessia alkaen päätöksestä hakea Green Office -sertifikaattia ja loppuen Green Office -ympäristöpalvelun ylläpitoon ja yhteistyöhön WWF Suomen kanssa.

Teemahaastattelujen seitsemän teema-alueita:

- Motiivit Green Officen hakemiselle
- Tehdyt muutokset Green Office -ympäristösertifikaatin saamiseksi
- Kriteerit ja mittarit
- Green Office -ympäristöpalvelun ylläpito ja jatkuva parantaminen
- Hyöty suhteessa kustannuksiin
- Haasteellisuus
- Yhteistyö WWF Suomen kanssa

Varsinaisessa haastattelutilanteessa haastattelukysymyksemme kohdistuvat näihin teema-alueisiin. Hirsjärvi & Hurme (2001, 66.) toteavat, että haastattelutilanteessa teema-alueet ovat haastattelijan muistilistana ja tarpeellisena keskustelua ohjaavana kiintopisteenä. Vaikka teemahaastatteluissa ei välttämättä tarvita valmiita kysymyksiä, pidimme tätä kuitenkin tarpeellisena haastatteluissamme. Valmiiden kysymysten avulla varmistimme, että muistamme selvittää kaiken oleellisen teema-alueisiin liittyvän. Hirsjärvi & Hurme (2001, 103) lisäävät vielä, että kysymyksillä on tärkeä rooli haastattelun toteutuksessa, koska niitä tekemällä haastattelijalla voi ohjata tilannetta. Lisäksi haastattelijalla voi laatia kysymyksiä ennalta ikään kuin ”varastoon” siltä varalta, että haastattelu ei lähdekään sujuvasti käyntiin. Teimme ennalta kysymyksiä jokaista teema-alueita varten. Päätimme kysyä joistakin teema-alueista osittain samaa asiaa eri sanoja käyttämällä, tarkoituksena saada laajempi vastaus, koska haastateltava joutuu miettimään samaa asiaa hieman eri näkökulmasta.

6.4 Haastattelutilanteen suunnittelu

Hirsjärvi & Hurme (2001, 73) toteavat, että ennen varsinaisia haastatteluja on tärkeää tehdä joitakin käytännön ratkaisuja. On päätettävä ainakin haastattelujen ajankohdasta, paikasta, kestosta ja käytettävästä välineistöstä. Olimme sähköpostitse yhteydessä kaikkiin haastateltaviin ja sovimme yhdessä käytännön seikat. Ajankohdat sovimme jokaisen haastateltavan toiveiden mukaan. Kaikki haastattelut sovittiin toteutettavaksi arkipäivinä haastateltavan työssäoloaikana. Haastattelupaikoiksi sovittiin haastateltavan työpaikka, eli Green Office -toimisto. Haastateltavat lupasivat järjestää rauhallisen tilan haastatteluja varten. Haastattelujen kestoksi arvioimme 60 - 90 minuuttia. Itse oletimme että haastattelu kestäisi noin 60 minuuttia, mutta kuten Hirsjärvi & Hurme (2001, 74) toteavat: ajankäyttö vaihtelee ensisijaisesti haastateltavasta ja toissijaisesti haastattelijasta johtuen. Varauduimme hieman pidempään keston, koska emme tunteneet haastateltavia entuudestaan ja emme siksi voineet arvioida kauanko haastattelutilanne tulisi kestämään.

Valmistauduimme teemahaastatteluihin tutustumalla teemahaastattelujen teoriaan ja suunnittelemalla käytännön toteutuksen. Päätimme, että emme käytä nauhureita tai vastaavia elektronisia tallennusmenetelmiä. Pidimme parempana vaihtoehtona kirjata suoraan paperille kaikki oleelliset asiat itse haastattelun aikana. Emme olisi valinneet tällaista menetelmää, jos meitä haastattelihoita ei olisi ollut paikalla kahta. Teimme työnjaon, jossa toinen oli kirjuri ja toinen keskittyi kommunikointiin haastateltavan kanssa.

6.5 Toteutus

Teimme kaikki teemahaastattelut talvella 2010. Kaikki haastateltavamme järjestivät rauhallisen tilan haastattelua varten toimitilastaan. Ennen varsinaista haastattelua esittelimme itsemme ja kertosimme, miksi haluamme haastatella heitä ja mihin tarkoitukseen haastattelut olivat. Hirsjärvi & Hurme (2001, 91) toteavat, että istumajärjestys on haastattelun onnistumisen kannalta oleellista. Haastattelijalla voi hienovaraisesti ohjata paikan valintaa tarvittaessa. Kaikkiin haastattelutilanteisiin oli kuitenkin varattu rauhallinen tila ja istumapaikat olivat tarpeeksi lähellä toisiansa, joten emme joutuneet puuttumaan haastattelun puitteisiin.

Vilkan (2005, 105) mukaan tutkimushaastattelussa tulisi aina välttää kysymyksiä, joihin haastateltava voi vastata *kyllä* tai *ei*. Tällaisia kysymysmuotoja ovat usein -ko ja -kö-päätteiset kysymykset. Huomioimme tämän kysymyksissämme pyytämällä haastateltavaa *kuvailemaan, kertomaan, arvioimaan* ja *vertaamaan*. Lisäksi aloitimme useat kysymykset sanoilla: *miksi* ja *miten*.

Haastattelutilanteet olivat hyvin vapaamuotoisia ja keskustelutyyppejä. Suurimpana haasteena oli keskustelujen pitäminen teema-alueiden sisäpuolella. Välillä keskustelut käsittelivät ympäristöasioiden hoitoa kyseisen organisaation sisällä, mutta niillä ei ollut yhteyttä Green Office -toimintaan. Siksi jouduimme usein ohjaamaan keskustelun takaisin teema-alueiden sisälle. Haastattelutilanteissa tuli hyvin ilmi teemahaastattelumenetelmän edut. Tietyistä teema-alueista pystyimme kysymään lisää, jos haastateltava vastasi vain lyhyesti tai kertoi epäolennaisia asioita tutkimuksen kannalta. Tällaisissa tilanteissa käytimme teemahaastatteluille tyypillisiä jatkokysymyksiä. Kaikkien haastattelujen jälkeen pääsimme vielä kiertämään haastateltavien toimitiloissa ja näimme ympäristötoimintaa käytännössä. Alla olevasta taulukosta selviää perustiedot haastattelukohteistamme.

Taulukko 1: Haastattelujen aikataulu

<i>Kohdeorganisaatio</i>	<i>Päivämäärä</i>	<i>Yhteyshenkilö</i>	<i>Haastattelun kesto</i>	<i>Sijainti</i>
<i>TKK:n Koulutuskeskus Dipoli</i>	<i>27.01.2010</i>	<i>Lea Liesiö</i>	<i>90 minuuttia</i>	<i>Otakaari 24, Espoo 00076 AALTO</i>
<i>Plan Suomi Säätiö</i>	<i>09.03.2010</i>	<i>Seija Gröhn</i>	<i>85 minuuttia</i>	<i>Pasilanraito 5, 00240 Helsinki</i>
<i>Finlandia-talo Oy</i>	<i>10.03.2010</i>	<i>Ilkka Rautakivi</i>	<i>70 minuuttia</i>	<i>Mannerheimintie 13 E, 00100 Helsinki</i>
<i>McDonald's Oy</i>	<i>22.03.2010</i>	<i>Leena Länsiö</i>	<i>50 minuuttia</i>	<i>Paciuksenkatu 29, 00270 Helsinki</i>
<i>Espoon Esittävän Taiteen Koulu</i>	<i>25.03.2010</i>	<i>Janne Jokelainen</i>	<i>50 minuuttia</i>	<i>Pappilantie 2, 02770 Espoo</i>

7 Teemahaastattelujen tulokset teemoittain

Litteroimme teemahaastattelut kahden päivän kuluessa haastattelujen toteutuksen jälkeen. Osa haastateltavien vastauksista oli kirjoitettu haastattelun aikana väärän teeman alle, koska välillä haastattelut palasivat teemahaastatteluille tyypillisesti jo aikaisemmin käsiteltyyn teemaan. Litteroinnissa kirjoitimme ne kuitenkin oikean teeman alle. Kun kaikki haastattelut olivat litteroitu, yhdistimme kaikkien vastaajien vastaukset teemoittain. Mielestämme haastatteluissa ei syntynyt uusia teemoja, joten käytimme samoja teemoja, jotka olimme määrittäneet ennen haastatteluja. Teemahaastattelulle tyypillisesti saimme runsaasti tutkimusaineistoa. Vastausten yhdistämisellä pyrimme selkeyttämään aineistoa. Yhdistämisen

jälkeen tiivistimme aineistoa karsimalla tutkimusongelman kannalta epäoleelliset asiat. Etsimme jäljelle jääneestä aineistosta yhtäläisyyksiä ja samanlaisuutta, joista voisimme tehdä päätelmiä. Esitämme haastattelujen tulokset teemoittain ja pyrimme korostamaan yhtäläisyyksiä vastaajien kesken. Tuloksissa esitetään myös useita yksittäisiä mielipiteitä ja kokemuksia, jotka ovat oleellisia tutkimusongelman kannalta.

7.1 Teema 1: Motiivit Green Office -ympäristösertifikaatin hakemiselle

Vastaajien mukaan yksi merkittävimmistä syistä aloittaa Green Office -sertifikaatin hakeminen, oli saada organisaation ympäristötoiminnasta järjestelmällisempää ja toiminnasta virallisempaa. Muita esiin tulleita motiiveja olivat ympäristöasioiden nykyaikaistaminen organisaatiossa, ympäristöasioiden liian vähälle huomiolle jääminen sekä ympäristötoiminnan uskottavuuden parantaminen. Green Office -ympäristöpalvelun ominaisuuksien uskottiin myös sopivan organisaation ympäristötoiminnan kehitystarpeisiin ja arvomaailmaan. Ympäristösertifikaatin avulla organisaation ydinliiketoiminnalle uskottiin saatavan lisäarvoa, jonka avulla voidaan parantaa kilpailukykyä.

7.2 Teema 2: Muutokset Green Office -ympäristösertifikaatin saamiseksi

Green Office -ympäristösertifikaatin saamiseksi toimistot ovat muuttaneet toimintaansa ympäristöystävällisempään suuntaan. Muutokset tehtiin hyvin organisaatiokohtaisesti ja käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Green Office -toimistojen kesken on kuitenkin havaittavissa paljon yhtäläisyyksiä.

Kaikki organisaatiot olivat pyrkineet vähentämään energiankulutustaan. Lähes kaikissa organisaatioissa oli otettu käyttöön energiansäästöpolttimot ja LED-tekniologia valaistukseen käytettävän energian vähentämiseksi. Ilmastointilaitteiden käyttöä oli myös tehostettu ja laitteistoa oli huollettu. Vastaajien mukaan yleinen tapa helpottaa energiansäästämistä oli kytkeä työpisteiden ATK-laitteisto yhden virtakytkimen taakse. Yksi vastaajista mainitsi myös kaukosäädettävän virrankatkaisun käyttöönoton energian säästämiseksi. Lämpöenergian säästämiseksi ovien ja ikkunoiden tiivisteet oli tarkistettu yhden vastaajan toimitiloissa ja toisen vastaajan toimitiloissa ikkunaremontti oli suunnitteilla. Kahdessa Green Office -toimistossa energiankulutusta seurattiin myös säännöllisesti.

Paperinkulutusta pyrittiin vähentämään lähes kaikissa Green Office -toimistoissa säätämällä tulostimiin 2-puoleinen tulostus. Lisäksi yhdessä toimistossa tulostaminen oli mahdollista vain mustavalkoisena. Kahdessa Green Office -toimistossa pyrittiin tehokkaaseen hukkapaperin uusiokäyttöön.

Kahden vastaajan mukaan WC-tiloissa oli pyritty vähentämään vedenkulutusta asentamalla vesihanoihin liiketunnistimet ja alentamalla vedenlaskutehoa. Toinen vastaajista kertoi, että he olivat lisäksi alentaneet vedenkulutusta asentamalla WC-istuimeen kaksoishuuhtelumahdollisuuden. Kaikki vastaajat kertoivat, että kertakäyttöastioiden käyttö on minimoitu tai lopetettu kokonaan. Yhden vastaajan mukaan kertakäyttöiset käsipyyhkeet oli vaihdettu uudelleenpestäviin kangaspyyhkeisiin.

Kaikki haastattelemamme Green Office -vastaavat kertoivat, että hankinnoissa otettiin ympäristöystävällisyys huomioon. Kolme vastaajaa kertoi, että hankinnoissa suositaan energiasertifikaatin omaavia ja kestävästä kehitystä edistäviä laitteita. Laitteiden hankinnoissa otettiin yhden vastaajan mukaan myös huomioon laitteen käyttöikä. Toimistokalusteissa suositettiin kestävästä laatua yhden vastaajan mukaan. Neljässä Green Office -toimistossa kiinnitettiin huomiota toimistotarvikkeiden ympäristöystävällisyyteen. Kaksi vastaajaa kertoi, että hankinnat on keskitetty yritykseen, joka omassa toiminnassaan kiinnittää huomiota ympäristöasioiden tärkeyteen.

Neljän vastaajan mukaan heidän toimitilansa siivouksessa suositaan ympäristöystävällisiä pesuaineita ja kemikaaleja. Kolme näistä vastaajista kertoi, että siivoojat ovat lisäksi ohjeistettu huomauttamaan mahdollisista kierrätykseen ja lajitteluun liittyvistä epäkohdista. Kaikki vastaajat kertoivat, että henkilöstöä pyrittiin kannustamaan ja ohjeistamaan eri keinoin toimimaan ympäristöystävällisemmin. Kaikki vastaajat kertoivat myös ohjeistaneensa henkilöstöä säästämään energiaa käytännön toimenpitein. ATK-laitteiden, AV-laitteiden ja valaisimien energiatehokkaampaan käyttöön kannustettiin neljän vastaajan mukaan. Kaksi vastaajaa kertoi, että he kannustavat henkilöstöä vähentämään paperinkulutusta. Kierrätysohjeistusta oli myös selkeytetty ja laajennettu neljän vastaajan mukaan. Lisäksi työmatkailussa kannustettiin kimpakyyteihin yhden vastaajan mukaan.

Toimistojen ulkopuolella tapahtuva liikkuminen ja matkustaminen oli myös huomioitu vastaajien kesken. Julkisen liikenteen käyttöön kannustettiin ja siihen tarjottiin mahdollisuus työnantajan toimesta. Muita esille tulleita asioita matkailuun ja liikkumiseen liittyen olivat esimerkiksi suorien lentojen suosiminen työmatkailussa, EcoDrive-kurssin suorittaminen taloudellisen ajotavan omaksumiseksi sekä uusien tietotekniikan innovaatioiden, kuten Skypen käyttö neuvottelutilanteissa.

7.3 Teema 3: Indikaattorit

Ympäristötoiminnan mittaamiseksi organisaation tulee valita indikaattorit eli mittarit ja tavoitteet, joilla ympäristötoimintaa voidaan mitata numeerisesti. Kaikki vastaajat olivat valinneet kulutustapamittarin ympäristötoiminnan toimivuuden mittaamiseksi. Suurin osa

vastaajista oli valinnut mittareikseen myös paperin- ja energiankulutuksen. Polttoaineen kulutuksen seuranta oli valittu mittariksi yhden vastaajan toimesta, kuten oli myös lentokilometrien seuraaminen. Yleisesti vastaajat olivat sitä mieltä, että määriteltujen tavoitteiden täyttäminen ei missään toiminnan vaiheessa ollut luonut ylitsepääsemättömiä haasteita. Mielekkäänä yksityiskohtana pidettiin mahdollisuutta vaihtaa mittarit toisiin, jos ne eivät sovellu organisaation toimintaan.

Mielekkääksi seikaksi mittareita tarkasteltaessa vastaajat kertoivat mahdollisuuden valita ympäristötoiminnan mittarit organisaation oman mielenkiinnon sekä kulutustottumusten perusteella. Yksi vastaajista mainitsi GoNet -palvelun hyödyllisyyden tulosten seurannassa. Vuosittaiset WWF Suomen suorittamat tarkastukset olivat kahden vastaajan mukaan hyvä keino saada informaatiota saavutetuista ympäristötoiminnan kehitysaskeleista ja siitä, millä osa-alueella on vielä kehitettävää. Yhden vastaajan mukaan määritellyt tavoitteet voidaan saavuttaa yllättävän vaivattomasti pieniä ympäristötekoja tekemällä.

7.4 Teema 4: Green Office -ympäristöpalvelun ylläpito ja jatkuva parantaminen

Green Office -ympäristöpalvelun ylläpitoa ei koettu kolmen vastaajan mukaan erityisen haastavaksi. Yhden vastaajan mukaan ylläpitäminen ei ollut toistaiseksi tarjonnut ylitsepääsemättömiä haasteita. Toisaalta yksi vastaaja totesi, että ylläpito mielletään positiivisella tavalla haasteelliseksi toiminnaksi.

Kaksi vastaajaa kertoi, että heidän toimistossaan ylläpito on pyritty tekemään helpoksi, kevyeksi ja hauskaksi. Yhtenä tärkeänä seikkana ylläpidossa pidettiin informaation välitystä organisaation uusille työntekijöille, jotta käytössä olevat menettelytavat omaksutaan mahdollisimman nopeasti. Kaksi vastaajaa arvioi henkilöstön sisäistävän toimintatavat tehokkaammin toistuvalla kertaamisella. Yksi vastaajista piti erittäin toimivana tapana vuosittaisia katselmuksia osana ylläpitoa. Näissä katselmuksissa käytiin läpi menneen vuoden aikana toteutuneita ympäristötekoja, sekä listattiin tulevan vuoden osastokohtaiset ympäristötavoitteet ja toimenpiteet.

Green Office -ympäristöpalvelu vaatii sitä käyttävältä toimistolta jatkuvaa ympäristöasioiden parantamista. Suurin osa vastaajista kertoi, että jatkuvaan parantamiseen pyritään kestävästi kehitystä edistävien hankintojen avulla. Tekniset laitteet ja niiden ominaisuudet kehittyvät jatkuvasti, mikä tarjoaa myös mahdollisuuden jatkuvaan parantamiseen. Yhden vastaajan mukaan kiinteistön omistajan kanssa neuvoteltiin toimitilaa koskevista parannuksista ja muista kehitystoimenpiteistä, joten jatkuva parantaminen oli mahdollista vaikka ei itse omistaisi kiinteistöä. WWF Suomelta oli myös saatavilla informaatiota, jotta ympäristötoiminnan jatkuva parantaminen onnistuisi. Vastaajat mainitsivat myös, että

jatkuva parantaminen onnistuu yksinkertaisesti monen pienen ympäristöseikan avulla. Yhtenä konkreettisena toimenpiteenä ympäristötoiminnan parantamiseksi oli käytetyille toimistotarvikkeille kehitelty kierrätyspiste, joka mahdollisti tavaroiden uusiokäytön. Uusien ideoiden ja ratkaisujen aktiivinen etsintä miellettiin myös osaksi jatkuvaa parantamista. Yksi vastaaja mielsi jatkuvan parantamisen enemmänkin jatkuvaksi laadun tason ylläpitämiseksi.

7.5 Teema 5: Saavutetut hyödyt suhteessa ympäristöpalvelun kustannuksiin

Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että ympäristöpalvelun kustannukset ovat ehdottomasti kohtuullisia suhteessa saavutettuihin hyötyihin, ja että keskeisimmät hyödyt eivät niinkään ole taloudellisia ja rahallisesti mitattavia seikkoja. Eräs vastaajista kertoi, että vuosittaiset kustannukset ja muut ympäristöpalveluun oleellisesti liittyvät maksut ovat mielletty jopa positiiviseksi seikaksi, koska ”puoli-ilmaiseksi” saatu ympäristösertifikaatti olisi painoarvoltaan merkityksettömämpi ja Green Office -toimiston ympäristötoiminnalla olisi näin ollen huomattavasti vähemmän arvokkuutta.

Green Office -ympäristösertifikaatti toi kahden vastaajan mukaan organisaatioiden ydinliiketoiminnalle merkittävästi lisäarvoa, koska liiketoiminnan kansainvälisen luonteen johdosta ympäristösertifikaatti tuo ratkaisevasti lisäarvoa organisaation imagolle, joka luonnollisesti parantaa kilpailukykyä. Myös muut vastaajat pitivät imagoon liittyviä hyötyjä suuressa arvossa. Kahden vastaajan mukaan ympäristösertifikaatti toimii myös eräänlaisena myyntivalttina, jonka avulla sidosryhmät saavat organisaatiosta myönteisemmän kuvan. Erään vastaajan mukaan ehdottomasti suurin Green Office -ympäristöpalvelun hyöty on suuri materiaalikustannusten vähentyminen. Ympäristötoiminnan vaikutuksesta suoritettavat investoinnit maksavat itsensä nopeasti takaisin, mitä yksi haastattelumme vastaajista piti erittäin hyödyllisenä.

7.6 Teema 6: Green Office -ympäristöpalvelun haasteellisuus

Kuudennessa teemassa käsittelemme vastaajien huomioita ja omakohtaisia kokemuksia Green Office -ympäristöpalvelun haasteellisuudesta päivittäisessä ympäristötoiminnassa. Kaksi vastaajistamme kertoi, että ajoittain on haasteellista keksiä uusia ympäristötoimintaa kehittäviä ideoita ja näin jatkuvasti parantaa päivittäisen ympäristötoiminnan laadun tasoa. Vastaajiemme mukaan ympäristötoiminta on laadultaan niin korkealla tasolla, että uusien kehityskohteiden löytäminen koituu ajoittain haasteelliseksi tehtäväksi. Kahden vastaajan mukaan myös henkilöstön motivaation ylläpito ja yleinen innostaminen kohti ekologisempaa toimintaa oli tarjonnut haasteita, koska taustalla vaikutti ristiriita yksilön mukavuudenhalun ja ekologisen ajattelun välillä.

Kolme vastaajaa viidestä oli havainnut, että ympäristösertifikaatin saamisen jälkeen henkilöstön keskuudessa oli havaittavissa lievää skeptisyyttä toimintaa kohtaan ja että henkilöstön oli haasteellista oppia uusia ympäristöystävällisempiä toimintatapoja vanhojen jo opittujen tapojen tilalle. Yhden vastaajan mukaan työmatka-autoilun vähentäminen työn luonteen vuoksi oli kehitysehdotus, jonka toteuttaminen osoittautui käytännössä hyvinkin haasteelliseksi.

Yksi vastaajista kertoi, että energiankulutusta ei voida vähentää loputtomiin. Toisen vastaajan kertoman mukaan energiatehokkuuden parantaminen koitui haasteelliseksi kiinteistössä, jota organisaatio ei itse omista ja näin ollen päätösvalta suuremmista remonteista sekä saneerauksista on kiinteistön omistajalla. Haastatteluiden pohjalta kävi myös ilmi, että iäkäs kiinteistö luo runsaasti haasteita energiatehokkuuden parantamisen näkökulmasta. Myös yhteisen ajan järjestäminen Green Office -tiimin jäsenten kesken aiheutti erään vastaajan mukaan lieviä haasteita. Ympäristöpalvelun ”kevyt toteuttaminen” oli erään vastaajan mielestä henkilöstölle mielekäs tapa parantaa päivittäistä ympäristötoimintaa, mutta haasteelliseksi seikaksi tällä toimintatavalla koitui tarvittavien muutosten ja tulosten aikaansaaminen.

7.7 Teema 7: Yhteistyö WWF Suomen kanssa

Kaikki vastaajamme olivat pääosin varsin tyytyväisiä yhteistyön laatuun WWF Suomen kanssa. Vastaajiemme mukaan erityisesti avunsaantiin, informaationkulkuun ja joustavuuteen oltiin tyytyväisiä. Kaksi vastaajistamme oli myös sitä mieltä, että ilman WWF Suomen kaltaista yhteistyökumppania olisi ympäristötoiminnan yleinen parantaminen koitunut huomattavasti haasteellisemmaksi. WWF Suomen rooli miellettiin kahden vastaajan toimesta myös motivoivaksi, asiantuntevaksi sekä organisaation liiketoiminnan erityisominaisuudet ymmärtäväksi yhteistyökumppaniksi.

Yksi vastaajistamme kertoi että WWF Suomi tarjoaa runsaasti ns. ääripään kehitysehdotuksia, joita Green Office -toimiston on hankala toteuttaa. Yhden vastaajan mukaan omatoimiseen ympäristöasioiden kehitystyöhön olisi kyetty ilman WWF Suomen kaltaista yhteistyökumppania ja koko prosessi Green Office -ympäristösertifikaatin saamiseksi olisi saanut olla huomattavasti nopeatempoisempi. Muilta Green Office -toimistoilta saatu tietopääoma sekä kokemukset oli havaittu erään vastaajan toimesta usein tärkeämmäksi, kuin WWF Suomelta saatu ohjeistus ja muu toimintaa ohjaava informaatio.

WWF Suomen rooli oli mielletty varsin tärkeäksi myös sillä perusteella, että ilman tunnettua ja asiantuntevaa yhteistyökumppania olisi saavutettu ympäristösertifikaatti jäänyt ilman haluttua lisäarvoa. Eräs vastaajistamme kertoi, että yhteistyön toimivuus on suurelta osin

Green Office -toimistosta itsestään kiinni ja että kontaktit WWF Suomen kanssa vähenevät huomattavasti kun toimintatavat vakiintuvat ja toiminnasta muodostuu rutiininomaista.

8 Luotettavuuden arviointi

Tässä luvussa arvioimme teemahaastatteluista saadun aineiston luotettavuutta teorian tietoon pohjautuen. Lisäksi tarkastelemme kerätyn aineiston käsittelyyn liittyviä laadullisia kriteereitä. Arvioimme myös aineiston reliaabeliutta eli tutkimustulosten toistuvuutta.

Teimme teemahaastattelut haastatteleamalla viiden eri organisaation Green Office -vastaavaa, jotka muodostivat teemahaastattelumme kohderyhmän. Kohderyhmämme oli laadultaan homogeeninen, sillä jokainen vastaaja toimi omassa organisaatiossaan Green Office -vastaavana. Kohderyhmän valinta oli yksiselitteinen, sillä organisaatioiden Green Office -vastaavat olivat mielestämme parhaassa asemassa tarjoamaan tutkimuksemme kannalta oleellista tietoa. Oletimme, että ympäristöpalvelun toimintaan vähemmän perehtyneen työntekijän haastattelu ei olisi tarjonnut tutkimuksemme kannalta riittävästi informaatiota.

Teemahaastattelumme kysymykset pyrkivät olemaan luonteeltaan objektiivisia eivätkä näin ollen pyrkineet johdattelemaan vastaajia. Asemamme korkeakouluopiskelijoina saattoi vaikuttaa jonkin verran haastateltavien vastauksiin. Haastattelutilanne voisi mielestämme olla erilainen, jos haastattelijan roolissa toimisi esimerkiksi WWF Suomen asiantuntija. Kyseisessä tapauksessa haastateltava saattaisi kertoa asioita, joita haastattelijalla erityisesti haluaa kuulla. Johdattelemattomat kysymykset ja puolueeton asemamme haastattelijana lisäsivät arviomme mukaan haastatteluaineiston luotettavuutta.

Hirsjärvi & Hurme (2001, 186) toteavat tutkimustulosten toistuvuudesta, että ”reliaabeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos”. Ihmisten käyttäytyminen on pitkälti riippuvainen asiayhteyksistä ja näin ollen vaihtelee paikan ja ajan mukaan. Tästä syystä on oletettavaa, että kahdella tutkimuskerralla ei voida saavuttaa samanlaisia tuloksia. Vaikka samanlaisia tuloksia ei välttämättä saada aikaiseksi, ei valittua menetelmää pidä leimata epäsovivaksi tai heikoksi, vaan muuttuneiden tilanteiden seuraukseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 186.) Tutkimuksemme kerättiin aineistoa teemahaastattelujen avulla eri organisaatioiden ympäristötoiminnasta ja sen kehittämisestä, jota voidaan pitää jatkuvan muutoksen kohteena olevana aiheena. Organisaation ympäristötoiminnan ja sen kehittämisen ollessa jatkuvan muutostyön kohteena, voimme arvioida että samanlaisten tulosten saamisen takaaminen toisella tutkimuskerralla olisi epävarmaa.

9 Tulosten tarkastelu Leppävaaran Laurean kannalta

Tässä luvussa tarkastelemme tutkimuksemme tuloksia Leppävaaran Laurean kannalta. Vastaamme annettuun toimeksiantoon sekä luvussa 1.2 määriteltyihin toimeksiantajan kannalta merkittäviin asioihin. Arvioimme myös Green Office -toimintaa Leppävaaran Laurean kannalta pohjautuen omiin kokemuksiimme Leppävaaran Laureasta.

Green Officea voidaan ehdottomasti hakea Leppävaaran Laureaan, sillä se soveltuu kaikenkokoisille toimistoille. Green Office -verkostoon kuuluu myös muita korkeakouluja ja oppilaitoksia. Haastattelujen tuloksista käy ilmi, että Green Office -ympäristöpalvelu osoittautui organisaatioiden toimintaan mukautuvaksi. Green Office -merkin saaminen edellyttää Leppävaaran Laurealta yhteistyösopimuksen tekemistä WWF Suomen kanssa, jonka jälkeen sen tulee täyttää WWF Suomen määrittelemät kriteerit. Tämä tarkoittaa, että Leppävaaran Laureassa täytyy valita Green Office -vastaava ja nimetä Green Office -tiimi. Green Office -tiimin täytyy laatia käytännönläheinen ympäristöjärjestelmä. Aikaa ympäristöjärjestelmän valmiiksi saamiseksi on yksi vuosi. WWF Suomen edustaja tekee toimistotarkastuksen kun ympäristöjärjestelmä on valmis. Läpäistessä toimistotarkastuksen Leppävaaran Laureaa saa Green Office -diplomin sekä -merkin käyttöoikeuden. Tämän jälkeen Leppävaaran Laurean tulee ylläpitää ympäristötoimintaansa ja raportoida valitsemistansa indikaattoreista vuosittain WWF Suomelle. Aikaisemmin tehtyä ympäristöjärjestelmää tulee päivittää Laureassa vuosittain. Green Office -toiminta on maksullista ja Leppävaaran Laurealta se vaatii 1830 € (sis. alv) liittymismaksun, joka maksetaan yhteistyösopimuksen yhteydessä. Tämän jälkeen Leppävaaran Laureaa olisi sitoutunut maksamaan vuosimaksun, joka on 3660 € (sis. alv). Green Office -ympäristöpalvelun käytännön vaatimukset liittyvät ympäristöjärjestelmän ylläpitoon, ympäristötoiminnan kehittämiseen sekä raportointiin WWF Suomelle. Green Office -toiminta vaatii Green Office -tiimiltä luonnollisesti myös työaikaa. Tarkkoja käytännön toimenpiteitä ei voida määritellä ennen ympäristöjärjestelmän luomista, sillä ympäristöjärjestelmä on toimistokohtainen.

Green Officen ylläpito ja ympäristötoiminnan jatkuva parantaminen on mahdollista Leppävaaran Laureassa, vaikka se ei itse omista kiinteistöä jossa se toimii. Esimerkiksi Green Officen ylläpitoon on haastattelujen tulosten perusteella mahdollista saada apua ja informaatiota WWF Suomelta. Jatkuva parantaminen ei välttämättä vaadi muutoksia itse kiinteistössä tai suuria hankintoja toimistossa. Energiatehokkuutta voidaan parantaa Leppävaaran Laureassa esimerkiksi hankkimalla energiatehokkaampia laitteita tai tehostamalla energiaa kuluttavien laitteiden kuten valaisimien ja lämmityslaitteiden käyttöä. Energiatehokkuuden parantaminen voi olla Leppävaaran Laureassa haastavampaa, koska se ei itse omista kiinteistöänsä. Tämä ei kuitenkaan ole este ympäristötoiminnan ylläpidolle tai jatkuvalla parantamisella. Leppävaaran Laureassa on paljon henkilökuntaa ja opiskelijoita,

joten kaikkien tilojen käyttäjien motivoiminen saattaisi olla myös haasteellista, mutta ei este järjestelmälliselle ympäristötoiminnalle.

Haastattelutuloksista käy ilmi, että yleisin ympäristötoiminnassa käytetty indikaattori eli mittarit oli kulutustapamittari. Sen jälkeen suosituimpia olivat energiankulutuksen sekä paperinkulutuksen mittarit. Mittarit valitaan yhdessä WWF Suomen kanssa, minkä vuoksi Leppävaaran Laurea voi itse vaikuttaa mittarien valintaan. Leppävaaran Laureassa sopivia mittareita voisivat olla paperinkulutus ja kulutustapamittari. Paperinkulutuksessa olisi varmasti suuret säästömahdollisuudet, sillä paperinkulutus on runsasta korkeakoulutoiminnasta johtuen. Energiankulutusta Leppävaaran Laureassa voidaan myös mitata, mutta energiankulutuksen vähentäminen saattaa aiheuttaa haasteita, koska Leppävaaran Laurea ei itse omista kiinteistöä ja ei suoranaisesti voi vaikuttaa esimerkiksi tuleviin remontteihin.

Henkilökunnan asenteen muuttaminen ympäristömyönteiseksi saattaa olla haasteellista, mutta se on samalla erittäin tärkeätä ympäristötoiminnan kannalta. Leppävaaran Laurean henkilöstöä tulisi jatkuvasti ohjeistaa ja kannustaa noudattamaan ympäristöjärjestelmää. Ongelmina Leppävaaran Laureassa saattaisi olla ristiriita yksilön mukavuudenhalun ja ekologisen toiminnan välillä sekä totuttujen työtapojen muuttaminen uusiin ympäristöystävällisiin toimintatapoihin. WWF Suomi osoittautui haastattelujen tulosten perusteella luotettavaksi ja joustavaksi yhteistyökumppaniksi. WWF Suomi tarjoaa tietoa ja tukea ympäristötoiminnan kehittämiseksi, joten Leppävaaran Laurea saisi tarvittaessa tietoa ja apua WWF Suomelta. Yhteistyön laatu WWF Suomen kanssa on pitkälti kiinni myös omasta aktiivisuudesta. Leppävaaran Laurean kannattaisi tehdä yhteistyötä myös Green Office -verkostoon kuuluvien organisaatioiden, kuten oppilaitosten kanssa sillä heiltä saattaa saada enemmän konkreettista apua ja tietoa kuin WWF Suomelta.

Suurin osa haastateltavistamme piti Green Officen kustannuksia ehdottomasti kohtuullisina suhteessa hyötyihin. Green Office -ympäristöpalvelun avulla saavutetut hyödyt eivät olleet niinkään taloudellisesti mitattavia, vaan enimmäkseen imagollisia. Green Office -ympäristösertifikaatin avulla organisaatiot uskoivat myös luoneensa sidosryhmille myönteisemmän kuvan toiminnastaan. Muita Green Officen hyötyjä ovat materiaalikustannusten, energiankulutuksen ja paperinkulutuksen väheneminen. Leppävaaran Laurealla olisi myös mahdollisuus saavuttaa samanlaisia hyötyjä Green Officen avulla. Leppävaaran Laurean imago voisi parantua virallisen ympäristösertifikaatin avulla ja pitkällä aikavälillä olisi mahdollista saavuttaa taloudellisia säästöjä esimerkiksi energiankulutuksen vähentämisen avulla.

10 Yhteenveto

WWF Suomen ylläpitämä ja hallinnoima ympäristöpalvelu Green Office, ja sen ulkoisena tunnuksena toimivaa sertifikaattia voidaan hakea Laurea-ammattikorkeakoulun Leppävaaran toimipisteeseen. Jos hakuprosessi käynnistetään ainoastaan taloudellisen hyödyn saavuttamisen näkökulmasta, on Green Office -ympäristösertifikaatin tavoittelu selkeästi väärä ja epärealistinen tavoite Leppävaaran Laurean kannalta. Selvitystyömme tuloksista on havaittavissa että Green Office -ympäristöpalvelun suurimmat hyödyt eivät suuntaudu taloudelliselle puolelle, vaan hyödyt sijoittuvat enemmänkin imagolliselle ja sidosryhmäsuhteita parantavalle puolelle. Tästä syystä ei voida pitää mielekkäänä asettaa taloudellisen hyödyn ja kustannustehokkuuden tavoittelua ensisijaisiksi sertifikaatin hankintasyiksi.

Jos Green Office -ympäristösertifikaatin tavoittelun taustalla on aito halu kehittää ja parantaa Leppävaaran Laurean ympäristöasioiden hallintaa sekä laadun tasoa, on peruste hakuprosessin aloittamiselle parempi. Sertifikaatin hakuprosessiin lähtevän on kuitenkin muistettava, ettei todistuksen saaminen ole takuu ympäristöasioiden jatkuvasta ja automaation lailla tapahtuvasta parantumisesta, vaan viime kädessä hakuprosessin läpäissyt taho on itse velvollinen parantamaan ympäristöasioiden hoidon ja hallinnan laadun tasoa. Toinen tärkeä seikka hakijan kannalta on muistaa, ettei yhteistyökumppanin kanssa toimiminen ole ainoa tapa minimoida omaa ympäristövaikutustaan ja lisätä ekologisista toimintatapoja. WWF Suomen rooli tästä näkökulmasta katsottuna muodostuu enemmänkin motivaation ylläpitäjäksi ja erilaisten tukipalvelujen tarjoajaksi.

Siirtyminen Green Office -toimistoksi imagollisen hyödyn ja sidosryhmäsuhteita parantavan vaikutuksen vuoksi ovat selvitystyömme tulosten pohjalta järkevin syy Leppävaaran Laurealle aloittaa Green Office -hakuprosessi. Nykypäivänä erilaisista ympäristösertifikaateista on tullut entistä tavoitellumpia, koska ne parantavat organisaation julkisuuskuvaa eri sidosryhmien silmissä. Organisaation imagon parantuminen juuri ympäristötoiminnan kannalta parantaa kilpailukykyä ja vahvistaa omaa asemaa nykymarkkinoilla. Sidosryhmät ovat nykyään entistä ympäristötietoisempia ja tästä syystä myös vaativampia organisaatioita kohtaan, joilta tuote tai palvelu hankitaan. Myös sijoittajille vihreät arvot tulevat merkitsemään yhä enemmän tulevaisuudessa.

Opinnäytetyötämme voidaan jatkossa käyttää taustatutkimuksena opiskelijalle tai opiskelijatyöryhmälle, joiden tehtävänä on konkreettisesti toteuttaa Green Office -ympäristösertifikaatin hakuprosessi. Tutkimuksemme johtopäätökset sekä teemahaastatteluiden tulokset Green Office -toiminnasta voivat toimia taustamateriaalina ja

näin ohjata uutta tutkimusta oikeaan suuntaan. Opinnäytetyömme jättää tarpeen jatkokehittämistoimenpiteille, sillä työmme lopputulos on luonteeltaan selvitystyö.

Jos Laurea Leppävaara päättää olla hakematta Green Office -ympäristösertifikaattia, on ympäristöasioiden kehittämisen kannalta muitakin mahdollisuuksia, joihin WWF Suomen kaltaista yhteistyökumppania ei tarvita lainkaan. Ympäristötoimintaa voitaisiin Leppävaaran Laureassa kehittää esimerkiksi jonkin opintojakson projektina. Oman ympäristöjärjestelmän kehittäminen Leppävaaran toimipisteeseen saattaisi tarjota opiskelijoille hyödyllisiä ja haasteellisia oppimiskokemuksia. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi opiskelijat voisivat hyötyä ympäristöjärjestelmän kehittämisestä, koska työelämässä ympäristöasiat merkitsevät entistä enemmän. Ympäristöjärjestelmän luominen ja käyttöönotto ilman näkyvää ja tunnettua yhteistyökumppania ei kuitenkaan synnyttäisi yhtä paljon huomiota Laurean sidosryhmiä ajatellen. Tällöin asiasta tiedottamisen merkitys tulisi korostumaan. Imagollisen lisäarvon varmistamiseksi tulisi ympäristöasioiden parantamisesta tehdä järjestelmällisen tiedottamisen avulla sidosryhmät entistä tietoisemmiksi tapahtuneista uudistuksista.

Opinnäytetyöprosessimme oli sen alkuvaiheessa muutoksia täynnä. Opinnäytetyömme aihe, otsikko ja tavoite vaihtelivat suuresti. Aiheen rajaaminen loi aluksi omat haasteensa ja usein asetimme opinnäytetyömme käsittelemään liian suurta kokonaisuutta. Lopulta rajaus onnistuttiin määrittämään ja varsinainen selvitystyö saattoi alkaa. Tästä opimme että aiheen rajaaminen järkevän kokoiseksi, mutta tarpeeksi haastavaksi ja monipuoliseksi on opinnäytetyöprosessissa äärimmäisen tärkeää. Kokemuksestamme voimme todeta, että aiheen rajaus auttaa tutkijaa säilyttämään työn mielekkäänä ja samalla ylläpitämään motivaatiota. Näin tavoitteiden saavuttaminen ei enää tunnu ylitseppäsemättömältä tehtävältä.

Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun, joka osoittautui soveltuvaksi menetelmäksi selvitystyöhömme. Opimme runsaasti kyseisen menetelmän käytöstä tutustumalla sitä käsittelevään teoriaan. Teoriaan tutustumisen johdosta kykenimme perustelemaan, että teemahaastattelut olivat soveltuvin tutkimusmetodi työllemme. Perusteellinen tutkimusmenetelmän omaksuminen luo edellytykset tehokkaammalle teorian toteutukselle käytännössä. Tällä tarkoitamme teemahaastatteluista kirjoitetun teorian omaksumista ennen kuin teimme haastattelut.

Valitessamme organisaatioita teemahaastattelujen kohteiksi, olisimme voineet keskittyä enemmän oppilaitoksiin ja korkeakouluihin. Muiden oppilaitosten kokemuksia selvittämällä olisimme voineet saada enemmän Leppävaaran Laurean toimialalle soveltuvaa tietoa. Toisaalta erilaisista organisaatioista saadut tiedot antoivat laajemman kuvan Green Office -ympäristöpalvelun käytännön toteutuksesta ja haasteista joita se tarjoaa erilaisten

organisaatioiden toiminnassa. Selvitystyö sisältää materiaalia Green Office -ympäristöpalvelun käytännön ylläpitämisestä ja sen vaatimuksista usean organisaation näkökulmasta. Green Office -ympäristöpalvelun haasteet erityisesti oppilaitoksen näkökulmasta ovat osana selvitystyötämme, ja näin ollen uskomme sen olevan hyödyksi mahdollisia jatkotoimenpiteitä ajatellen.

Opinnäytetyön tekeminen oli laaja sekä haastava prosessi. Samalla se kuitenkin opetti tärkeitä ympäristöasioiden hallintaan liittyviä toimintamalleja. Opinnäytetyön tekeminen antoi valmiuksia toimia tutkijan roolissa ympäristöasioiden hallinnan ja kehittämisen parissa, jota pidämme erittäin tärkeänä sillä ympäristöasioiden merkitys tulee tulevaisuudessa kasvamaan. Erilaisten organisaatioiden ympäristötoiminnan tuntemus on myös auttanut ymmärtämään liiketoiminta-alueesta johtuvia mahdollisuuksia ja rajoituksia. Opinnäytetyöprosessi on ollut opettavainen ja hyödyllinen kokemus, joka on antanut valmiudet toimia jatkossa tätä ajankohtaista aihetta käsittelevissä projekteissa.

Lähteet

Kirjalähteet:

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I., uudistettu ja täydennetty painos. Juva: WS Bookwell.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7., Tampere: Vastapaino.

Halme, M., Nieminen, J., Nykänen, E., Sarvaranta, L. & Savonen, A. 2005. Business from Sustainability. Drivers for Energy Efficient Housing. Espoo: Otamedia.

Heiskanen, E. (toim.) 2004. Ympäristö ja liiketoiminta. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Huovila, P., Häkkinen, T., Koskela, S., Leivonen, J., Pylkkö, T., Seppälä, J., Tattari, K. & Vares, S. 2002. Rakennus- ja kiinteistöalan ekotehokkuus. Helsinki: Edita.

Pesonen, H., Hämäläinen, K. & Teittinen, O. 2005. Ympäristöjärjestelmän rakentaminen. Helsinki: Talentum.

Rooman Klubin Suomen komitea. 1995. Kansainvälinen vastuumme, Suomen malli. WSOY: Juva.

Sarkkinen, S. (toim.) 2006. Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita.

Teirilä, M. & Jyväsjärvi, E. 2001. Tutkielmantekijän työkirja. Helsinki: Finn Lectura.

The Green Office Manual. 2000. Lontoo: Earthscan Publications.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vilka H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Internet-lähteet:

Euroopan komissio. Yritysten sosiaalinen vastuu. Viitattu 21.10.2009.
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=fi>

Euroopan työterveys- ja työturvallisuusvirasto. Yrityksen yhteiskuntavastuu: johdanto. Viitattu 21.10.2009. http://osha.europa.eu/fi/topics/business/index_html/csr

Laurea Fakta 2009 - 2010. Viitattu 21.11.2010.
http://markkinointi.laurea.fi/esitteet/Laurea_fakta_2010_2011.pdf

Laurea Intra. Laurea SID Leppävaara. Esittely. Viitattu 5.12.2010.
https://intra.laurea.fi/intra/fi/01_laurea/01_laurea_osio1/05_laurea_leppavaara/00_esittely/index.jsp

Laurea Leppävaara. 2008. Viitattu 5.12.2010.
http://www.laurea.fi/internet/fi/04_yhteystiedot/01/01_Toimipisteiden_yhteystiedot/Laurea_leppavaara/index.jsp

Ristelä, P. Yritysten yhteiskuntavastuu - edistystä vai silmänlumetta? Viitattu 21.10.2009.
<http://www.maailmantalous.net/?q=fi/node/91>

World Wildlife Fund. Who We Are - History. Viitattu 14.9.2010.
<http://www.worldwildlife.org/who/History/index.html>

WWF Suomi. 2011. Green Office. Viitattu 9.5.2011.
http://www.wwf.fi/yritykset/green_office/

WWF Suomi. 2010. Kriteerit. Viitattu 7.12.2010.
http://www.wwf.fi/yritykset/green_office/kriteerit.html

WWF Suomi. 2011. Maksut. Viitattu 9.5.2011.
http://www.wwf.fi/yritykset/green_office/maksut.html

WWF Suomi. 2009. Tavoitteet ja toiminta. Viitattu 14.9.2010.
http://www.wwf.fi/tietoja/toimintaperiaatteet/tavoitteet_toiminta.html

WWF Suomi. 2011. Tule mukaan. Viitattu 9.5.2011.
http://www.wwf.fi/yritykset/green_office/tule_mukaan.html

WWF Suomi. 2009. WWF Suomen historia. Viitattu 7.12.2010.
<http://www.wwf.fi/tietoja/suomi/historia/>

Ympäristöministeriö. Ekotehokkuus. Viitattu 8.12.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=180&lan=fi>

Ympäristöministeriö. Energiatehokkuus. Viitattu 18.11.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=186&lan=fi>

Ympäristöministeriö. Jäteasiat. Viitattu 8.12.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=187&lan=fi>

Ympäristöministeriö. Ympäristöjärjestelmät- ja johtaminen. Viitattu 22.10.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=333664&lan=FI>

Ympäristöministeriö. Yritykset ja yhteisöt. Viitattu 1.12.2010.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=86&lan=fi>

Yritys-Suomi. Energiatehokkuus. Viitattu 7.12.2010.
<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?ContentID=21476&NodeID=16793>

Willberg, E. 2009. Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen. Viitattu 4.12.2010.
<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/eri/opiskelu/opiskelu-info/prosem/viitekehys>

Taulukot

Taulukko 1: Haastattelujen aikataulu	28
--	----